Fidel Castro Ruiz ile

Küba Devriminin otuzikinci yılında 5 Temmuz 1990

Ay Işığında Söyleşi

JEAN EDERN HALLIER

DÖNEM YAYINEVİ

FİDEL CASTRO RUİZ

ile

KÜBA DEVRİMİNİN 32. YILINDA
5 TEMMUZ 1990

AYIŞIĞINDA SÖYLEŞİ

Jean-Edern Hallier

Fransızcadan Çeviren: **Alper Yalman**

Dönem Yayıncılık : 17
Genel Dizi : 5

Dizgi: Dönem Dizgi
Konur Sokak No. 73/9
Bakanlıklar / Ankara
Tel. 125 93 78
Baskı Aydınlar Matbaası
Baskı: Mart 1991

ISBN: 975-7684-09-0

SUNU

Fransızların tanınmış aydınlarından Jean-Edern Hallier, 1990 Mayıs ayında Miami'de ABD Başkanı Georges Bush'un "Demokrasinin ilerleyişi karşısında yok olmaya mahkum dinazor" diye tarif ettiği Küba Devriminin karizmatik önderi Fidel Castro Ruiz ile 1990 Haziranı'nda bir görüşme yapmak için Küba'ya gitti.

Kendi deyişi ile Küba'dan iki ayrı kitapla döndü. Birinci kitapta izlenimlerini, ikinci kitapta ise Fidel ile yaptığı söyleşiyi birleştirerek tek kitap halinde yayımladı. Elinizdeki kitap, orijinalinin büyük kısmını oluşturan söyleşi bölümü oluyor.

Jean-Edern Hallier aynı zamanda Simon de Beauvoir ve Jean-Paul Sartre'ın kurucusu oldukları "L'İdiot İnternational" gazetesinin direktörlüğünü yapıyor. Haftalık bir gazete olan L'İdiot İnternational, Fransa'nın "müzmin" muhalif aydınlarının buluştukları yer olma özelliğini taşıyor. Şu sıralarda bütün hız ve vahşetiyle süren Körfez Savaşı'na karşı bayrak açmış durumdadır.

Halkı arasında ön adıyla ya da "Kumandan" diye çağrılan Fidel Castro Ruiz'un yaşamı ve mücadelesi hakkında kuşkusuz çok şey söylendi ve yazıldı. Hallier bu kez Fidel'e farklı şeyler, kendi deyişiyle, akşamları yatağına girdiğinde Fidel'in kendi kendine sorduğu şeyleri sordu. Çocukluğu, gençliği, ilk eğitimi, ailesi, entellektüel yaşamı ve daha birçok ayrıntı... Bu yüzden söyleşiyi Fidel ile bugüne kadar yapılmış söyleşiler arasında konusu ve tarzı bakımından "ilk" sayabiliriz.

Hallier kitabının Fransa'da sessiz bir karşı kampanya ile karşı karşıya kaldığını söylüyor. Ancak aynı zamanda gezisi sırasında filme alınan söyleşi, Fransız Televizyonu 3. kanalında, gösterimin so-

nunda bir tartışma yapılmak üzere yayımlandı. Açık oturuma Hallier'nin ve dört başka Küba uzmanının yanısıra, kitabında yardımlarından dolayı açıkça CIA'ye teşekkür eden Kübalı bir kadın yazar da katıldı.

Tartışmalarda ilginç olan, Fidel'in ve devrimin "müzmin" muhaliflerinin bile Küba'nın bugünkü durumunun "iyi" olduğunu açıkça kabul etmeleriydi. Ancak Fidel'in kağıt sıkıntısı nedeniyle, karşıdevrimci gazetelerin Küba'da yayımlanmasına "hayır" demesini bir türlü kabul edemediler. Ayrıca Fidel, kağıt yokluğu nedeniyle partinin ve gençlik örgütlerinin bazı yayınlarıyla birlikte, çok sevdiğini söylediği aşk romanlarının yayımlanmasında bile kısıntı yapmak zorunda kaldıklarından yakınıyordu.

Ekim ayında yapılan açık oturumdan sonra, kitaba karşı sürdürülen sessizlik kampanyası önemli ölçüde dağılmış görünüyor. 2 Ağustos 1990 günü Irak'ın Kuveyt'e girmesiyle başlayan Körfez Krizi aylardan beri gündemin ilk sırasına yerleşmiş olmasına rağmen, "Ayışığında Söyleşi"nin ilk baskısı Fransa'da tükenmiş bulunuyor. Fransa okuyucusundan sonra söyleşi, dünyada ilk kez Türkiye okuyucusuna sunuluyor.

Küba Devriminin en bilinen özelliği, başlangıçta kendilerini marksist ya da komünist olarak tanımlamayan bir önderlik altında gerçekleşmiş olmasıdır. Devrimde daha çok anti-emperyalist halkçı bir söylem hakimdir. Klasik anlamda bir kardeş komünist partisi olan Küba KP'si, Castro Kardeşler, Che ve bir avuç devrimcinin Sierra Maestra dağlarında tutuşturdukları devrim ateşine pek sıcak bakmadı. Daha doğru bir deyişle, hareketi açıkça mahkum etti. Kaynağını Komintern'den alan burjuvazinin belirli bir kanadıyla "ulusal" ittifak politikaları, Batista gibi bir diktatörde ilerici bir yan bulabilmiştir. Dünyada pek çok "kardeş" komünist partilerin kritik anlarda karşı karşıya kaldığı açmaz Küba'da da yaşanmıştır. Elde edilen legal mevziler devrime ve devrimci bir iktidara yeğlenmiştir. Ancak devrim sonrası KP olan 26 Temmuz Hareketi adındaki devrimciler grubu, hiç de zayıf olmayan anti-kolonyal ve anti-emperyalist mücadele geleneğinin üzerinde gelişmeyi ve iktidarı eline geçirmeyi başarabilmiştir.

1991 yılında 33. yılına giren devrimin başaramadıklarının yanında başarıları kuşkusuz tartışılmayacak kadar ağır basıyor. Sosyalizmin inşası yolunda atılan dev adımlar, enternasyonalizm, cehaletin

yenilmesi ve her düzeyde paylaşımcı sosyalist insan ahlakının vücut bulması gelişmiş ülkelerin bile hayretle izledikleri sağlık örgütlenmesinin yanısıra dünya sosyalizm ve ulusal bağımsızlık yolundaki mücadelelere Kübalılar başeğmez tutumlarıyla örnek oluyorlar. Karar alma ve yürütme süreçlerinde daha önceki sosyalist ülkelerde pek görülmeyen ya da görülemeyen canlılık ve çokseslilik yaşanıyor. Sosyalizmin karşısında yer tutan kapitalist yolcu eğilimlere karşı kesin ve net bir tavır alış var. Bu bazen, Batılı televizyonlara bir kuytu köşede aleyhte demeç vermeye kalkışanların sokaktaki insan tarafından sopalanma ihtimalini de içeriyor. Bu yönüyle devrim, sokaktaki insana içerilmiş olması anlamında bir olumluluğu anlatıyor.

Türkiye solculuğunun önemli bir bölüğü Kübalı devrimcileri 60'lı yılların sonlarına doğru ve 70'li yıllarda haklı olarak efsaneleştirdiler. Koşullarına bakılmaksızın Küba Devriminin izlediği yol örnek alındı. Aslında dünyanın pek çok ülkesinde de benzeri şeyler yaşandı. Bugün Latin Amerika'da bu geleneği sürdüren devrimciler bulunuyor. Ancak Türkiye'de efsaneler biraz da bilgi eksikliği yüzünden, bilimsel temellerine oturtulamayınca giderek hayal kırıklığına ve yıkımlara neden olabiliyor. Sovyetler Birliği'nin bir dönem gözü kapalı savunusunun bugün önemli bir kesimde hayal kırıklığına ve yıkımlara vardığını biliyoruz.

Jean-Edern Hallier'in bu söyleşisi belki de efsaneyi gökyüzünden alıp masamızın etrafındaki sandalyelerden birisine oturtuyor. Bu haliyle efsane daha gerçek ve sevimli oluyor. Güçlü ve zayıf yönlerini tanıyarak O'nu daha bir seviyoruz.

Hülyasız devrimci kupkurudur; sevgiyi yaratamıyor.

Sevgisizlik, devrimsizliktir. Devrim sevgiyle yapılan bir eylem oluyor; insanın en yüceldiği andır.

Kübalılar 33 yıl sonra bugün bile hep "devrimimiz" diyorlar. Devrimlerini savunuyorlar.

Her gün ve yeniden devrim savunulmadan yapılamıyor ve yaşatılamıyor.

Doğu Avrupa sosyalizmlerinin birbiri peşisıra ve başdöndürücü bir hızla çöktüğü dönemde, Küba gerçeğinin anlattığı budur.

Alper Yalman
Ocak 1991

KÜBA KOMÜNİST PARTİSİ MERKEZ KOMİTE GENEL SEKRETERİ, DEVLET VE BAKANLAR KURULU BAŞKANI, BAŞ KUMANDAN FİDEL CASTRO RUİZ İLE FRANSIZ YAZAR JEAN-EDERN HALLİER ARASINDA GEÇEN SÖYLEŞİ.
5 TEMMUZ 1990, "DEVRİMİN 32. YILI"

Jean-Edern Hallıer (J.E.H.)
Fidel Castro Ruiz (F.C.)

J.E.H. 1988'de Marion Shriver ile yaptığınız görüşmeyi okuduğumda, Ned Turner ile konuşmanıza baktığımda sizi sürekli savunma halinde bir ağır siklet boks şampiyonu gibi görüyorum. Ve çok ilginçtir; en çok da savunmada olduğunuz zaman, eski büyük şampiyonlar; örneğin Loe Louis gibi, atağa geçtiğinizde tehlikeli oluveriyorsunuz. Size Berlin Duvarı ile ilgili sorular sorulduğunda, Meksika'daki duvardan ve dünya tarihindeki tüm duvarlardan bahsediyorsunuz...
Size küçük bir yumruk atılıyor ve siz bir ağır sikletin yumruğuyla cevap veriyorsunuz.
Beni şaşırtan size sürekli aynı soruların sorulması. Hep aynı sorularla muhatap olup, hep aynı tuzaklara düşürülmeye çalışılmak sizi bıktırmadı mı?

F.C. İtalyan bir gazeteci (siyasi değil, spor sütununa yazan) ilk görüşmemizde bana yüz civarında soru sormuştu. Bu yüzden İtalya'daki muhaliflerimizin ağır eleştirilerine maruz kaldı. Fakat dürüst bir adam; son olarak yeniden geldi ve yeni görüşmemizde birkaç saat boyunca beni, dünyada aleyhimizde söylenenler üzerine sorguya çekti. Yanıtlamaya çalıştım.
Bana her zaman aynı soruları sordukları doğru, ama arada hep bir yeni soru çıkıyor. Sanırım, bugünkü sorular farklı, belki de diğerlerinden daha zorlu olacak.

J.E.H. Sanmıyorum. Birazdan soracaklarımın sizin yalnız kaldığınızda, bazen kendinize sorduğunuz sorular olması mümkün.

F.C. Fakat bunlar çoğunlukla yanıtsız kalan sorular.

J.E.H. Genelde iyi sorulan soruların yanıtları vardır. Yanıtı olmayanlar ise hep önemli sorulardır. Hayat, aşk, ölüm vb üzerine...
Fakat siz, benim için, bizim için, devrimin lirik düşünün son temsilcisisiniz.
Hepimiz, hatta sağ görüşten insanlar bile, hepimiz sizinle birlikte olmayı düşledik. Başucumda, sizin Sierra Maestra dağlarında çekilmiş bir resminiz vardı. Sizinle burada karşılaşabilmek... Bütün dünyayı bir düşe saldınız. Siz kimsiniz, Kumandan Fidel Castro?

F.C. Sanırım, belirli bir zamanda, uygun mücadele koşullarında doğmuş bir insanım. Her zaman, hatta politik bilince kavuşmadan önce bile asi oldum. Bir takım sorunları derinlemesine hissedebilecek yetenekteydim. Fakat daha sonra bu isyankarlığım doğru bir yola, haklı gördüğüm bir davayı savunmak için mücadele yoluna girme şansını sağladı. Sanırım Don Kişot'un bir takım özellikleriyle doğdum.

J.E.H. Ben de Fransız Don Kişot'uyum.

F.C. Evet, Don Kişot'tan birşeylerle doğduğuma inanıyorum. Ustalarım olmadı, bu konuda şanslı değilim. Kendi deneyimlerimle kendimi yetiştirmek zorunda kaldım. Tabii bazı ahlaki değerleri çok erken edindim.

J.E.H. Bu konuda eğitim mi gördünüz?

F.C. Hangi konuda?

J.E.H. Bazı ahlaki değerleri çok erken edindiğinizi söylüyordunuz.

F.C. Hayır, ahlaki değerler üzerine değil....
Gerçi cizvit papazlarından bu konuda biraz yardım gördüğüm söylenebilir; kişiliğimin oluşmasına bir yönden katkıda bulundular. İyi ve kötü gibi kavramları ba-

na onlar öğretti.
Dini okullara gittim. Kendimi spora, keşife ve doğaya adadım. Köyde doğdum, dağ eteklerinde, tam bir özgürlük içerisinde yaşıyordum. Sanırım çocukların düşleyebileceği herşeyi, bir sürü macerayı ve bunların sonuçlarını hep yaşadım; politik bilinç edinmeye genç bir öğrenciyken başladım.

J.E.H. Kaç yaşlarında?

F.C: Üniversiteye gidriğimde. Tanımlandığı üzere öğrenci çevresi asidir, eleştiricidir. Başlangıçta, ülkede hakim politikaya, yozlaşmaya, yolsuzluklara karşıydım. Fakat dürüst söylemek gerekirse, bana gerçek ve güçlü bir politik bilinç kazandıran marksist yazılar oldu. Karl Marx'ın 'Komünist Manifesto'suyla çarpıldım, diyebilirim. Önceleri ütopik sosyalizme ilgi duyuyordum. Kapitalist ekonomiyi incelerken, bu sistemin ne denli saçma ve mantıksız olduğunu anladım ve gerçekleştirebileceğim ütopyalar (sosyal ve sosyalist ütopyalar elbette) kurmaya başladım.

J.E.H. Sonuç olarak, Frankfurt Marksist ekolu filozoflarının somut ütopya diye adlandırdıklarının çok daha iyisini gerçekleştirdiğinizi ve hala gerçekleştirmekte olduğunuz söylenebilir. Küba somut bir ütopya adasıdır.

F.C. Marksist olmadan önce ütopyacıydım. Bütün sorunlarıyla (şimdi bunlara burada değinmeyeceğim) kapitalist ekonomi bana o kadar saçma geliyor ve çelişkili görünüyodur ki, işe ütopik sosyalist olmakla başladım.

J.E.H. Küçükken, büyük toprak sahibi, yönetici bir babanın çocuğu olduğunuzun farkında mıydınız? 'Babamın yaptıkları doğru değil', dediğiniz oluyor muydu?

F.C. Kesinlikle hayır. O yaşlarda, 10, 12, 15 yaşlarında bunları düşünemezdim. Fakat çevredeki işçi çocuklarıyla

çok iyi arkadaştım.. Onlara karşı yardımlaşma ve dostluk duygularıyla doluydum. Onlara yardım ediyor evden bir sürü şey taşıyordum. Hangi çocuk olsa böyle yapardı herhalde.

J.E.H. Sizinle oynayabilmiş olmayı çok isterdim. Fakat her çocuğun, psikanalizde adlandırıldığı üzere haksızlıkların, eşitsizliklerin çok somut şiddetle hissedildiği ilkel bir dünyası var. Biliyorum, çünkü ben de onu kendimce yaşadım.
Hiç çocukluk anınız var mı? Orson Wells"in 'Yurttaş Kane'inde olduğu gibi buna benzer ilkel bir imaj, sizi içten içe harekete geçiren, size haksızlığı anımsatan bir olay aklınıza geliyor mu? Yeterince açık anlatabildim mi, bilemiyorum.

F.C. Anımsayabildiğim kadarıyla, evde bulunduğum zaman bu duyguyu tanımadım. Fakat daha çok okulda, çok küçük yaşlarda, altı yaşına doğru evet. O yaşta, ailemi, başkentte okumam gerektiği konusunda ikna etmek üzere bir hikaye uydurmak zorunda kalan, bir bayan ilkokul öğretmeni ile şehre gönderildim. Beni Küba'nın Santiago şehrine gönderdiler. Orada çok eziyet çektim, hatta açlığı bile orada tanıdım. İlk kez, yaklaşık altı yaşlarında haksızlığa maruz kaldım. Henüz altı yaşındayken doğrudan bu olayın içindeydim. O dönemin resimleri tanıktır, açlığı ve acıyı tattığımda daha dişlerim bile düşmemişti.
Fakat bunun açlıkla değil, iştahla ilgisi olduğunu sanıyordum; sonra birdenbire bütün yiyecekleri sevmeye başladım. Evdeyken hepsini sevmiyordum, çünkü herşey vardı. Fakat Santiago'da herşeyi enfes buluyordum, son pirinç tanesine varıncaya kadar çatalı elimden bırakmıyordum. Ancak birbuçuk yıl sonra sömürüldüğümü, suistimal edildiğimi anladım. Bu, anlatmak istediğim uzun bir hikayedir.

J.E.H. Çok etkileyici. İşte bu Fidel'i tanımıyoruz.

F.C. Santiago'daydım. Köyde yaşama özgürlüğüm elimden alınmış, şehire gönderilmiştim. 1932'ye doğruydu, devrimci mücadeleler dönemiydi. Bunun ne anlama geldiğini bilmiyordum. Ardarda patlama sesleri işitiyorduk; kimi zaman sabahın çok erken saatlerinde bomba sesleriyle uyanıyordum. Kapının yanında yatıyordum ve bir gün bir bombanın kapının önünde patlayıp patlamayacağını düşünüyordum.

J.E.H. Çocukken savaş çok seviliyor.

F.C. Ben savaşı severdim. Aslında bütün çocuklar sever savaşı; daha ilkokul yıllarından beri, düşlerimi savaşan ordular, çeşitli çarpışmalar süslerdi. Bu, hikaye okuyan her çocuk için geçerlidir.

J.E.H. Ya çok korkar ya da hayran olurlar.

F.C. Hayal dünyam çok genişti.

J.E.H. Demek benimle ortak bir noktanız var, ne garip... Ben de bir bayan öğretmen tarafından yetiştirildim. Eski Fransız büyük burjuvazisinde geleneksel bir durumdu. Her zaman öğretmen tutulurdu. Ve annemden ayrıydım. Annem beni hiçbir zaman sarılıp öpmedi. Aramızda her zaman öğretmenim vardı.
Annenizden bir anlamda koparılmış olmanızın üzerinizde etkisi olmuş mudur?

F.C. Mümkün, çünkü kısa bir süre sonra başkaldırdım.
Benim yaşadığım olayda bir başka sorun da öğretmen hanımın ailemin maddi durumundan yararlanmak istemesiydi; zor günlerdi ve ona oldukça iyi bir maaş ödeniyordu. Kardeşlerimin üçü de benden sonra aynı akibete uğradılar; biri kız iki erkek kardeş, ben en küçükleriydim.
Annemle babamın okuma yazması yok gibiydi ve annem okumamı çok istiyordu. Öğretmen, Santiago'ya git-

memin yararlı olacağı konusunda ailemi ikna etmek zorunda kaldı. Aslında kendisi bir köy ilkokulunda öğretmenlik yapıyor ve hitabet dersleri veren bir rahibeyle bizi başbaşa bırakıyordu. Bu öğretmene karşı en ufak bir kırgınlığım yok, hatta hakkında konuşmaktan dolayı rahatsızım bile diyebilirim, çünkü halktan biriydi, aile arasında Fransızca konuşurlardı, Fransız eğitimi almıştı, sanırım babası Haiti'de yaşamıştı, yolculuklara çıkmışlar, öğretmenin de önemle üzerinde durduğu bir eğitim almışlardı.
Bize sofra adabını, görgü kurallarını öğretmeye çalışıyordu. Fakat o dönemde yaşayan bir kadın olarak yaşamı pek kolay değildi ve mevcut konumundan faydalanmaya çalışıyordu. Bugün ona kırgın veya kızgın değilim, tam tersine saygıyla anıyorum, tüm bunların bana büyük yardımı oldu.

J.E.H. Sanırım, gerek halk içerisinde, gerekse geleneksel değerlere bağlı çevrelerde büyümüş olmak her zaman olumlu. Çünkü halk içinde başkaldırılarak bir başka gelenek korunuyor ve geleneksel değerlerin dışına çıkıldığında da, kapitalizm yerine ne koyarsa koysun, yani düzensizliğin düzeni olarak adlandırdığımız olaya daha duyarlı yaklaşılıyor.

F.C. Tekrarlar mısınız?

J.E.H. Elbette. Şunu söylemek istiyorum. Üst düzey ve özellikle geleneklere bağlı ailelerden oluşan kimi çevrelerde öğretilen, özelikle de sadakat, cesaret, erdem, nezaket gibi tüm bu geleneksel değerlerin kapitalist dünyanın yıkımını daha acılı, daha acımasızca hissettirmediğini düşünmek mümkün mü, bunu düzensizliğin düzeni diye mi adlandırmalı? Kafasından yaralı bir düzen bu.

F.C. Kabul ediyorum, çünkü anımsıyorum, o dönemde bu düzensizliğin düzenine karşıydım.
Yedi yaşıma doğru ilk kez Santiago'da La Sales rahipler

okuluna yerleştirildim. Ve ilk kez orada başkaldırdım. Öylesine ileri gittim ki, beni okula yatılı koymak zorunda kaldılar, beni tehdit ettikleri ceza buydu. Beni kolejden almaları için ne gerekiyorsa yaptım.
İlkokul'da iken üç kez isyan ettim; aynı St.François de Sales Kolejinde, beni çok inciten bir olayı anımsıyorum; rahiplerden biri bana vurmuştu.

J.E.H. Beni de Aziz Benoit rahipleri dövmüştü.

F.C. Üç kez vurdu. İlki çok şiddetliydi; rahibin bizimle ilgilenen gözdesiyle çatıştığım için iki müthiş tokat. Bu iki tokadı atmak için beni çağırmıştı o kadar. Birkaç ay sonra ikinci bir kez vurdu; ama bu pek şiddetli değildi, son olarak da bir sabah daha önce sözünü ettiğmi rahibin gözdesi olan öğrenciyle kahvaltıda sıra kavgası yaparken döğüşmeye başladık. Beşinci sınıftaydım. O olaydan sonra da okul değiştirdim. Bütün bunları çocukluk deneyimlerimi sorduğunuz için anlatıyorum. Daha sonraları, üçüncü kez daha az trajik bir deneyimim oldu. İlk yıldan itibaren kendi kararlarımı kendim almam gerekti. Bundan sonra da bütün yaşamım boyunca, sayısız kereler öz değerlerime, adalet anlayışıma, haklı ya da haksız bulduğum tüm olgulara karşı yapılan her saldırıda başkaldıracaktım.
Fakat tüm bunları aile dışında yaşadım. Evde geçirdiğim yıllarda beni inciten hiçbirşey olmadı. Köyde oldukça özgür yaşıyordum. İkinci evlilikten doğmuştum. Yedi kardeştik ve doğayla içiçe yaşıyorduk.
Çocukluk çevrem köy okuluydu. Okumayı, yazmayı dört yaşlarında orada öğrendim. En küçükleri olduğumdan hep ön sıraya oturtuluyordum.
Annem babam hayatlarını ticarete ve ziraata adamışlardı. Üçüncü çocuk olduğum için çok küçük yaştan itibaren daha önce sözünü ettiğim öğretmen hanımın bulunduğu okula gönderildim. Ceza yok değildi; kolları birleştirip mısır taneleri üzerinde dizüstü durmak gibi, fakat öğretmenin hiçbir numarası beni etkilemiyordu.

Daha sonra olanlar beni tavır almaya itti ve bunu başkaldırarak gösterdim. Bütün bunlar kişiliğim üzerinde etkili olmuştur; zaten uysal bir karaktere sahip, köle ruhlu bir adam değildim.

J.E.H. Değişmemişsiniz.

F.C. Umarım değişmemişimdir. Sekiz yaşımda ne isem bugün de öyle olmaktan gurur duyarım.

J.E.H. Peki siz, devrim kahramanı, yılların altında ezilmiş uysal yaşlı bir adam olmaktan korkmuyor musunuz?

J.E.H. Yaşamda, bizi, bizlere rağmen daha temkinli, daha uysal yapan fizyolojik bir değişme yok mu?

F.C. Acaba bu benim başıma gelebilir mi diye ben de kendime defalarca aynı soruyu sordum.

J.E.H. Peki bu hale düşebileceğiniz ihtimali sizi korkutuyor mu?

F.C. Hayır, korkutmuyor. Böyle birşey olabileceğini sanmıyorum.

J.E.H. Bugün yine Moncada kışlalarına saldırır mıydınız?

F.C. Evet, hem de çok daha iyisini yapardım. Şöyle söyleyeyim; bugün, eskiden yaptıklarımın hiç kuşkusuz daha iyisini yapardım.

J.E.H. Bugün bir başka Playa Giron'da, bir başka Domuzlar Körfezi'nde operasyonları yönetmek üzere yeniden silaha sarılır mıydınız? Tereddütsüz evet mi?

F.C. Hem de eskisinden çok daha fazla. Zira düşündükçe bu davayı bugün daha çok sevdiğimi görüyorum. Genç ken kaybedecek çok şeyim vardı; bugün altmışımı geç-

tim ve hayattan daha fazla faydalanma düşüncesi bana saçma görünüyor. Öğrenciyken, önümde bütün bir yaşam duruyorken çok fazla tehlikelere atılıyordum. Bugün yaşanacak çok fazla bir zamanım kalmadı, bunu da kendime saklamaya çalışmak bana anlamsız geliyor.

J.E.H. Cizvitce bir cevap bu.

F.C. Hayır.

J.E.H. Peki, hayır! Çünkü gençken ölümden az, yaşlıyken de yaşamdan çok korkuluyor.

F.C. Yaşın etkisinin büyük olduğu doğru. Gençlik iki şeyi; gözüpekliği ve ölümü küçümsemeyi, tehlike karşısında vurdumduymazlığı ya da bilinçsizliği, meydan okumayı birlikte getiriyor. Yıllar geçtikçe daha temkinli olunuyor.
Bana bu soruyu soruyorsunuz. Ben bir hayvancık değil, düşünen, kavrayışı olan biriyim. Bütün bunları çok düşündüm: Ama benim konumum oldukça özel, çok güçlü motivasyonlara sahibim. Gençken hayatımı olur olmaz tehlikelere atıyordum, bugün ise aynı riskleri herşeyden çok sevdiğim devrim ve onun eseri için göze alırım.
Başka bir deyişle, gençlik enerjimi, gençlerin özelliği olan ölüm karşısında vurdumduymazlığı yitirdim belki, ama bugün tehlikelere kafa tutacak çok daha güçlü bir morale ve güce sahibim. Bu yüzden verdiğim yanıtın cizvitlerle hiçbir ilgisi yok, temelinde bu yatmıyor, bir yalan değil. Bana bunu düşünüp düşünmediğimi soruyorsunuz, evet, düşündüm ve aynı soruyu ben de çok kez sordum kendi kendime. Benim motivasyonum çok güçlü. Böyle olmasaydı şüphesiz ben de diğerleri gibi olurdum. Üzüldüğüm tek şey, onsekiz yaşımın enerjisine bugün sahip olmayışım.

J.E.H. Hiç de öyle görünmüyor. Her yerde, toplantılarda, kongrelerde sizi görebildiğimizden, sözünü ettiğiniz yaşlılığın izleri görünmüyor.

F.C. Eskisi gibi hareketli değilim. Biraz duruldum.

J.E.H. Şu Don Kişot'a gelelim. Don Kişot'tan birşeyler taşıdığınızı söylediniz. Don Kişot aslında genç Cervantes idi, daha sonra Kişot isim değiştirerek Cervantes oldu. Siz Cervantes'den ziyade gerçek Don Kişot değil misiniz? Her okuyuşumda yeniden etkileniyorum. Bana göre bu eser, Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler'i, Tolstoy'un Savaş ve Barış'ı gibi insanlık tarihinin dev eserleri arasındadır. Saldırdığı değirmenler hayali değil gerçek, tıpkı sizin gerçek yel değirmenlerine saldırışınız gibi.

F.C. Benimkiler gerçek yel değirmenleri, hayal ürünü değil. Pekçok insan bunlara saldırmak yerine bunlarla birlikte yaşamayı tercih ediyor.

J.E.H. Çünkü sonuç olarak kapitalist dünya putların, büyülerin dünyası.

F.C. Benim bu dünyaya tepkim, tanımını yaptığınız kapitalizmin bugünkü durumunun çok öncesinde de vardı. Benim dönemimin kapitalizmi az gelişmiş bir ülkede duyduğum tepkiyi sivriltmeye yetti. Kapitalizme hemen başkaldırmadım elbette. Önce geleneksel değerler adına, bunlarla çelişki yaratan olgulara karşı çıktım.
Ancak daha sonra, ekonomi politik öğrencisi iken, kapitalizmin saçmalığını farkettim; üretim anarşisi, doğal kaynakların tahribi, insan yerinin makinayla doldurulması, bolluk ortasında açlık, üretim fazlasının kucağında işsizlik vb gibi. Bütün bunlardan sonra, bir toplumun daha akla yatkın bir düzene sahip olması gerektiği sonucuna vardım. Ve bu akılcı düzen üzerinde kafa yormaya başladım. O zaman üretim araçlarının (özel mülkiyet biçimi altında) toplumun bir kesimi tarafından sahiplenilmesi aklıma hiç yatmadı, dolayısıyla kapitalizm de. Tabii ki Komünist Manifesto'yu henüz okumamıştım. Okuduğumda zemini zaten hazırdı, çünkü ön düşüncelerim vardı.

J.E.H. Duygusal zemini hazırdı. Duygusal zeminden teoriye, oradan devrimci zemine ve oradan da iktidara yürüdünüz.

F.C. Komünist Manifesto'yu okuduğumda beni asıl şaşırtan, düşündüğüm şeylere daha net açıklamalara bu kitapta rastlamak oldu. Ayrıca Manifesto'dan, verdiği mesajın coşkusunu, stilini, dilin mücadeleci özelliğini ve gerçekleri aldım; örneğin, özel mülkiyetin, nüfusun onda dokuzunu kapsamadıkça varolamayacağını söylüyordu veya Marx'ın, burjuvaların, komünistlerin kadınları da kamulaştırmak istemekle suçladıklarını söylemesi gibi: Üretim araçlarının kamulaştırılmasından sözedilmesi gibi, onlara göre kadın da bunlar için bir üretim aracıydı. Burjuvaların, köylü ve işçilerin karılarını ve kızlarını kullanmaları her gün, her yerde olan doğal bir olaydı. Komünist Manifesto bana politik, sosyal, ekonomik ve insani mesajlar verdi.

J.E.H. Yalnızca Marx değil. Aristokrat ve burjuva başka ünlü düşünürler var. Özellikle Tocqueville Amerika'da Demokrasi adlı eserinde Amerika'nın bütün aksaklıklarını peygamberce bir öngörüyle yazmıştı. Eminim okumuşsunuzdur. 'Amerika'da Demokrasi'yi okumak Marx'ı okumak kadar etkileyici. Küba'ya daha yakın, yakın komşu; çok çarpıcı.

J. Risquet: Marti de yazmıştı bu konuda.

J.E.H. Evet, o da yazmıştı.

F.C. O dönemde Tocqueville'i henüz okumamıştım. Daha sonraları okudum. Konuyla ilgili referans kitaplarında adı geçiyordu; ama kitabın kendisini okumamıştım. Bu yüzden üzerimde etki bırakmış olamaz.
Ama Risquet üzerinde Marti dolayısıyla bir etkisi vardır. Marti büyük bir düşünür, Marti yarıküremizin en büyük politik düşünürlerinden birisiydi ve çok etkile-

yiciydi. Fakat Marx ekonomik alanda karşılaştığım soruların cevabını çok daha büyük açıklıkla sunuyordu. Bir an toprak sahibi bir babanın oğlu olarak kendi kişisel deneyimimi anımsadım; oluşumu tersinden düşündüm; babam toprak sahibi bir kapitalist idi; yanında yüzlerce işçi çalıştırıyordu. Soylu, cömert bir adamdı, çünkü kendisi de yoksulluktan oraya gelmişti: Bağımsızlık savaşından sonra Küba'ya gelmiş bir İspanyol göçmeniydi. Daha önce de İspanya ordusunda askerlik yaptığı sırada Küba'ya gelmiş; o zamanlar genç bir köylüymüş; bağımsızlığa karşı savaşmak zorunda kalmış; sonra tekrar bu ülkeye dönmüş. Kapitalist sistemin işleyiş şeklini anımsıyorum.

J.E.H. Marksizm olağanüstü bir formasyon; benimki de bu. Fakat sanırım, Küba'nın en takdir edilecek yanı, buradaki marksizmin, sosyalizmin tümüyle özgün, ne Marx'ta, ne Engels'de, ne Lenin'de, ne de Mao'da, kısacası kimsede bulunmayan türden kırma özellikler taşıyan tarzda olması. Bunlar tamamiyle yeni formüller; aile hekimliği, inşaat işlerinde gönüllü müfrezeler, ücretsiz üniversiteler, okuma-yazma seferberliği, tıp için yapılan o muhteşem çalışma, tıptaki yeni buluşlar, özellikle de harikulade bir insan olan Prof. Combras'nin buluşları, menenjit, karaciğer virüsü için aşıların bulunması gibi, ayrıca bu arada söylemeden geçemeyeceğim; bu alandaki tutkunuzu biliyorum, ebedi bir öğrenci olarak kaldınız siz. Dünyada, halkların mutluluğu için sosyal alanda bu denli yenilik yapan çok az ülke görüyorum. Ben bunu gördüm, Aziz Tomas gibi gördüm, dokundum. Herşey muhteşem, çocuk ölümleri neredeyse hiç yok gibi. Çünkü yoksullukla sefalet birbirinden farklı şeyler. Kapitalist ülkelerin dramı yoksulluk hakkının bile olmayışı. Hemen sefalete geçiliyor. Küba belki yoksul bir halk ama bir Amerika'da veya bir Fransa'da olduğu gibi sefil değil. Yine de kapitalizm bir düş olarak kalıyor. Soruyu bir de size sorayım; çünkü yanıtını ben bulamıyorum, belki siz biliyorsunuzdur.

Bu sabah genç komünistleri gördüm. Onlara, aynı soruyu dostunuz Jorge Risquetye ve size de soracağımı söyledim. Nasıl oluyor da bunca yaptıklarınızdan sonra, hala kapitalizm bir düş olarak kalabiliyor? Gençler bu soruyu şöyle yanıtladılar; ama önce bir anlık sessizlik ve şaşkınlık oldu, sonra: 'Çünkü onların çok güzel elbiseleri var', dediler.

J.R. Bunu bir delikanlı söyledi!

J.E.H. Anlayamadığım bir şey var. Zaman zaman insan, halkın, kendisine sunulan bunca güzel şeyi yeterince anlamadığı duygusuna kapılıyor. Hatta belki bunun da ötesinde, daha ciddi, açıklaması daha güç birşey. Sonuç olarak, sosyalizmin mükemmel bir düzen olması için eksik olan nedir?

F.C. Sanırım biraz daha fazla ekonomik ve maddi kalkınma gerek, bir tüketim toplumu yaratmak için olmasa bile...
Bizi Avrupa'daki sosyalist ülkelerden ayıran ve her zaman bilincinde olduğumuz bir noktadan sözetmek istiyorum: Bu ülkelerde bir yaşam düzeyinden bahsedilir. Biz ise hiçbir zaman bu ifadeyi kullanmadık. Bir yandan halkın maddi koşullarını düzeltmek için bütün olanaklarımızı kullanmakla birlikte bunu bir Şiar haline getirmedik; tam tersine dayanışma ruhunu, enternasyonalist ruhu hep canlı tutmaya çalıştık.
Bu arada iki şeyden sözetmeyi unuttunuz. Biri, Küba'da büyük önemi olan gönüllü çalışma, diğeri ise insanların taşıdığı enternasyonalist ruh, diğer ülkelere yardıma her an hazır oluşları.
Bazı tepkilerden veya yanlış bir yanıttan hemen etkilenmemek gerek; bir gencin size verdiği yanıta karşılık ben de size bir örnek vermek istiyorum.
Yirmi yıl kadar önce Peru'da 1970'de bir deprem sırasında halktan kan bağışında bulunmalarını istemiştik ve on gün de yüzbin bağış toplandı. İşte insanlarımızın yanıtı buydu.

J.E.H. Yoksullar cömerttir.

F.C. 1975'de Angola'da enternasyonalist görevimizi üstlenirken, kaç kişinin Güney Afrika'daki saldırganlara karşı savaşmak istediğini saptamak üzere bir anket yaptık. Ve üçyüz bin gönülü kaydedildi.
Nikaragua devriminin zafer döneminde bizden belirli bir sayıda ilkokul öğretmeni istedi. Otuzbin gönüllü en tehlikeli bölgelere gitmek üzere başvurdu. İçlerinden bazılarının kontr-gerillalarca öldürülmesi üzerine ise hepsi gitmek istedi. İşte halkımızın, gençliğimizin özellikleri bunlar.
Şu an bile, İran'daki depremzedeler için kan bağışında bulunuluyor. Beş veya altı günde bağış miktarı otuzbine ulaştı. Bir haftaya kadar insanlara yeter demek zorunda kalacağız, çünkü onbeş günlük bir bağış onların ihtiyacını karşılamaya yetecektir.
Bu halktan sel gibi cömertlik ve dayanışma ruhu akıyor. Eminim, hiçbir yerde, hatta diğer sosyalist ülkelerde bile buna rastlayamazsınız. Unutulmaması gereken bir nokta var: Bizim sosyalizmimiz burada doğdu, bunu bize kimse empoze etmedi, ithal etmedik, yabancı tanklar üzerinde gelmedi; savaşçılarımız kolları havada, biz bu sosyalizmi açık denize karşı ilan ettik. Aynı savaşçılar silahlarını alıp düşmana karşı yürüdüler, birkaç saat geçmeden oradan da Playa Giron'a. Devrimimizi biz kendimiz yaptık ve otuz yıldan fazla bir süredir de kanımız, canımız pahasına savunduk.
Küba'daki sosyalizm konjonktürel faktörlerle oluşmadı. Devrim esnasında adamızın içinde bulunduğu geri kalmışlığa, esarete verilebilecek tek yanıttı. Fakat dahası da var: Biz marksizmi-leninizmi yaratıcı bir tarzda kendi ülkemizin gerçeklerine uydurabildik. marksist-leninist düşünceyi, devrim anlayışını kahraman yurtseverlerimizin düşünceleriyle bağdaştırabildik. Kendimizi, başkalarını taklit etme gereksinimi duymaktan büyük ölçüde uzak tuttuk. Bazı şeyler aldıysak da bunlar her zaman mutlaka alınması gereken nitelikte de çıkmadı.

Olumsuz eğilimleri ve yanlışları düzeltme sürecinin temel amaçlarından biri - bu arada hemen belirteyim, bu, bizde perestroyka konuşulmaya başlanmadan önceye dayanıyor- diğer ülkelerden alınan modellerin getirdiği sayısız çarpıklıkları giderebilmekti.

Küba'da parti, devrim konseyi, halkla arasındaki sıkı ilişkiyi korumayı başardı. Kitlelerle parti arasında hiçbir zaman kopukluk olmadı; boşanmadık.

Bizde, Stalinizmle en ufak benzerlik taşıyan bir durum bile sözkonusu olmadı. Dışarıdan sürekli saldırılara maruz kalan, kuşatılan boykot edilen bir ülke olarak, bizi düşmanlarımıza karşı ayakta tutan en büyük güç, tüm devrimci güçlerin ve halkın birliğini korumaya olan sınırsız bağlılığımız.

Burada, halkın devlet işleyişine, başka hiçbir yerde göremeyeceğiniz düzeyde katılımını sağlıyoruz. Eminim, başka hiçbir yerde, devlet işlerine, ülke yönetim ne bu denli somut ve doğrudan katılımı göremezsiniz. Şunu söylemek yeterli; burada vatandaşın kendisi ülkesin ve devrim savunuyor. Silahlar halkın kendi elinde.

Bana sosyalizmde eksik olanın ne olduğunu soruyorsunuz. Daha adil, daha insanca ve daha fazla dayanışma ruhunu öngören sosyalizmin yalnızca zamana ihtiyacı var. Sosyalizme inanıyorum ve bugün de hiçbir zaman olmadığı kadar inançla bağlıyım.

Bize gelince, sosyalist ekonomiden maksimum düzeyde yararlanmasını bilemedik belki. Öğrenecek çok şeyimiz var, kuşkusuz. Fakat rahatlıkla söyleyebileceğim şu ki, bizim sosyalizmimiz az önce size sözünü ettiğim unsurların hiçbirinden yoksun değil ve bence de aslolan budur, buna komünist ve sosyalist bilinci ekleyebil riz.

Küba halkı bu bilinci taşıyor, diğer devrim süreçleriyle kıyaslanmayacak düzeyde sahip bu bilince. En önemlisi de bugün bunun daha çok gençlerimizde ortaya çıkması: Eylemleriyle, ülkemizde sosyalizm eser ni kendilerinden önceki kuşaklar kadar coşkuyla sürdüreceklerini kanıtlıyorlar.

J.E.H. Ben sizin naçizane dostunuzum ve Küba davasına yapabileceğim tek katkı bugün buradan ayrıldıktan sonra, yarın tekrar dönüp gelmek olacak. Ama yine de birşey var ki.... Tamam, Küba'nın insani rolü çok önemli.

F.C. Çok güçlü bir ahlaki potansiyel var. İnsanlarımız buna sıkı sıkı sarılıyorlar.

J.E.H. Kapitalizmin tekniği sizi hep diskalifiye etme eğiliminde. Herhangi bir konuda çok iyi durumda olduğunuzda, hemen sizi oyundışı bırakıyorlar. Diskalifiye dediğim budur. İnsan hakları adı verilen bir diskalifiye propagandası olarak yaratılan ve Küba imajını çarpıtma görevini üstlenen korkunç bir Amerikan kampanyası var. Sizi şimdi biraz kızdırmayı deneyeceğim: "Hapishanelerimiz boş, Vallades bir yalancı, bir düzenbazdır", diye çırpınmak nafile!!
Doğru, o satırların hiçbirisini kendisi yazmadı; ama Regis Debray'in, onun özgür bırakılmasını istemesini anlayamıyorum.

F.C. Şu anda sizin oturduğunuz koltukta, Regis Debray bana Fransız hükümetinin gerçekten.....

J.E.H. Derhal yerimi değiştiriyorum.

F.C. Yo, oturun, siz orayı onurlandırıyorsunuz. Evet, Vallades'e özgürlük tanımazsam Fransız hükümetinin çok zor durumda kalacağını söyledi.

J.E.H. Kübalıların en güzel yanı sözünün eri insanlar olmaları. Beni kabul edeceğinize söz verdiniz ve bu sözü tutuyorsunuz. Sözünün eri olmak, en önemlisi de bu.
İnsan haklarına dönelim yeniden. Ne zaman size bir haktan söz edilse, bu sizden birşeyler almaya hazırlanıyorlar demek. Bir gün bana nefes alma özgürlüğünden sözedilse, bunu, boğazımın sıkılıp, ölmek üzere olduğum anlamında yorumlayacağım. Davranış biçiminizle

Küba düşmanı bu milletvekillerine burnu havada entellektüellere, 'bakın mahkumları bizim etkimiz sonucu serbest bıraktılar,' deme fırsatı verdiniz. Dolayısıyla bu olaydan yeterince karlı çıktığınızdan emin değilim. Bugün Küba'nın tüm dünyaya yeni bir düş sunması gerekmiyor mu? Küba'nın en büyük propagandası, iktidarı alması, gerilla savaşı ve devrimin ilk yılları oldu. İkinci bir romantik deneyim, Afrika ve Üçüncü Dünya deneyimleri. Bu ikisi de tarihsel olarak son bulmadı mı? Bugün Küba'nın bizlere bir kez daha bir düş sunması gerek, buna ihtiyacımız var.

F.C. Bazı şeyler bugünkü koşullarda yinelenemez. Her biri belli bir zamana ve belli bir gereksinime tekabül eder. Küba'da gerilla savaşı, ülkedeki mevcut duruma, Latin Amerika'da ise halkların değişiklik özlemlerine yanıt verdi. Bugün Latin Amerika'daki durum farklı, sömürü tarzı eskisi gibi kaba ve hoyrat değil ve bu da artık eskisi gibi askeri diktatörlüklerle, Samoza, Trujillo tipi rejimlerle, Pinochet veya Arjantin'deki ve diğer ülkelerdeki soykırımcı bir politika güden hükümetlerle olmuyor artık; biçimde değişiklikler oldu.

Ekonomik ve sosyal koşullar ağırlaşsa da sömürgeci politik sistem, geçici olarak insani bir kisveye büründü.

Aynı şekilde, kimi eylemler, sosyalist savaşımda emperyalizme karşı sosyalist kampın en militan dönemine tekabül ediyordu. Sözünü ettiğiniz mücadele yöntemleri, bugünkünden çok farklı tarihsel koşullara karşılık veriyordu.

Sanıyorum, Üçüncü Dünya'nın yaşama ve kalkınma mücadelesi günümüzün en temel görevlerinden birisi, en büyük trajedi de bu ülkelerde yaşanıyor zaten.

Ekonomik sömürü biçimi artık kölecilik ve sömürgecilik değil. Sömürgecilikten çok daha ileri ve geliştirilmiş, ama onlar kadar etkili yeni formüller bunlar.

İzin verirseniz, bir örnek vereceğim: Geçtiğimiz günlerde bir hesab ettim. Sömürgeci güçlerin 300 yılda

Latin Amerika'dan ne kadar altın çıkardıklarını bulmak istedim. Aşağı yukarı 600 ton altın, 1500 ton gümüş. Bugünkü koşullarda her yıl 300 ton altın karşılığı çıkıyor Latin Amerika'dan. Altının bugünkü değerini 350-400 dolar olarak alırsak Latin Amerika'dan hei yıl çıkarılan (hiç bu kadar yüksek olmadı gerçi) miktar, son 300 yılda sömürgeci güçlerce götürülenden fazla.

Latin Amerika'daki, gelişmeye muhtaç bu yarımküredeki talanın boyutlarını buradan görebilirsiniz.

Bu durum bütün Üçüncü Dünya ülkeleri için geçerli. Bu ülkelerdeki yağma her zamankinden daha acımasız. Gelişmiş kapitalizmin oturttuğu ekonomik düzenle, emperyalizmle, uluslararası para ve ticaret sistemleriyle, eşitsiz mübadelelerle bu talanın biçimi daha da hoyratlaşıyor ve bu giderek ağırlaşan bir durumda toplumsal yaşama yansıyor.

Kapitalist ülke temsilcilerine şunu söylüyorum: Doğu Avrupa'daki sosyalizmin çöküşüyle zafer çığlıkları atmayın, çünkü Üçüncü Dünya'da ve Latin Amerika'da durum, Doğu Avrupa'da hiçbir zaman olmadığından daha ağır. Bu halklar her alanda; iş, beslenme, eğitim, sağlık vb dayanma sınırının sonundalar. Latin Amerika'da 30 milyon evsiz-barksız çocuk var. Yalnızca Brezilya'da hükümetin kendi açıklamasına göre bu rakam 8 milyon, yetersiz beslenme ise nüfusun % 40'ını kapsıyor.

J.E.H. O halde devrimin romantik düşünden, Guevera'cı düşten ve Küba düşünden sonra umut nerede? Modern dünyada devrimin kökleri hiç böylesine kopartılıp atılmadığına göre nerede umut?

F.C. Ben böyle düşünmüyorum. Sanıyorum, objektif koşullar ağırlaştı ve subjektif etkenler de bir anlamda zayıfladı, fakat yine de bu bir zaman sorunu, zira bu tür sorunlar ancak bir krizle kökten çözülür.

J.E.H. Wall Street'te 1929, 1930'da, özellikle Naziler tarafından uygulanan; altın ayarının ortadan kaldırılıp paranın dalgalanmaya bırakılmasını öngören bütün yöntemleriyle bir Keynesci borsa krizi yaşandı. İki yıl önce de bu 1929 krizinin tekrarlanacağı sanıldı. Oysa ki, düzenleyici sistemler öylesine oturmuş ki, neler olabileceğini kestirmek bile zor.

F.C. Bu düzenleyici sistemler, büyük oranda temel madde, yakıt ve önemli temel kaynakları sağlayan ve bu dünyaya, düzenleyicileriyle birlikte işleyiş kazandıran Üçüncü Dünya'nın yağmalanması üzerine kurulu.
Yine de krizin gelişmiş kapitalist ülkelerde değil, Üçüncü Dünya'da patlak vereceğini sanıyorum. Kapitalist ülkeler kendilerini krizin dışında tutma sanatını keşfetti. Sistemin daha ne kadar ayakta kalacağını zaman gösterecek. Bir başka garip olay da zamanında Lenin tarafından çözümlemesi yapılan, kapitalist ülkelerin kendi aralarındaki eşitsiz gelişmesi. Japonya'nın durumuna bakın, savaş sonrası yıllarda çok büyük bir ekonomik etkinliğe ulaştı. Amerika ve Avrupa'yla ciddi çelişkiler yaratmaya başlıyor. Günümüzde yeni bir olguyla karşı karşıyayız ve sanırım bunun üzerinde düşünmeye de pek zamanımız olmadı. İki süper güç arasındaki politik ve askeri rekabet, yerini dünyanın en büyük güçleri Amerika, Avrupa ve Japonya arasında rekabete bırakacak.

J.E.H. Avrupa konusuna sonra gelmek istiyorum. Üçüncü Dünya, Latin ve Güney Amerika üzerine sık sık konuştuğunuz halde Avrupa'ya hiç değinmiyorsunuz. Ama bunu daha sonra konuşmak istiyorum. Bu arada bakıyorum, Japonya, Amerika'yı satın alıyor. New York ve diğer yerlerde, hatta Paris'te büyük binaları satın alıyor.

F.C. Amerika'da 50 milyar dolar..... Her türden şirket, endüstri kuruluşu ve taşınmaz mallar satın alıyorlar.

J.E.H. Şu halde Japonya Amerika'yı satın alıyor ama olması gerekenin aksine, dünyanın temsili para birimi dolar olarak kalmaya devam ediyor. Size kişisel bir deneyimimden, romancı olarak bir gözlemimden bahsetmek istiyorum. Çünkü bazı şeyleri görmek, insanların sözlerinden ziyade gözlerinde hele de Kübalıların hüzünlü gözlerinde görmek daha olanaklı....
Geçen gün Bodeguita del Medio'ya yemeğe gittim. Yabancıyım ve dövizle ödüyorum. Lokanta için üç gün önceden yer ayırtmış Kübalı aileler vardı ve beni bu Kübalı ailelerin önüne geçirdiler, çünkü cebimde dolarım olduğu için bu hakka sahip oldum. Bu olay başıma Paris'te gelseydi, bir Amerikalı veya cebi dolar dolu bir yabancı önüme geçseydi, sanırım lokantayı başlarına yıkar, olay yaratırdım. Peki bu döviz edinme gerekliliği Küba halkının onurunu yaralamıyor mu? Bunu insanların gözlerinde okudum.

F.C. Bütün bunlar mümkün. Yanıt için biraz zaman verin bana. Bildiğim kadarıyla Bodeguita del Medio da dolarla ödeme yapmak zorunlu değil. Havana'da geleneksel bir lokanta olan Bodeguita'dan çok daha büyük ve güzel lokantalar var. İster dolarla, ister pezoyla bütün vatandaşları kabul ediyorlar.
Şu sıralar, birinci sınıf lokantalar zinciri oluşturuyoruz. Buralarda ulusal parayla olduğu gibi konvertibilitesi olan her turlü dövizle ödeme. sistemi uygulayacağız.
Yine de dolardan ziyade yabancı olduğunuz için öncelik tanınmış olması mümkün. Genellikle yabancı heyetler, ziyaretçiler bu tür yerlerde bir tercihten yararlanıyorlar.
Dövize ihtiyacımız var mı diye soruyorsunuz. Evet diye yanıtlayacağım. Ekonomik sıkıntılarımızı, gelişmeye olan ihtiyacı gözününe alarak halkın bu gereksinimi kavramasına çalışıyoruz. Çünkü bu dövizler bize ilaç, tıbbi malzeme, ekipman, giyecek, yedek parça, malzeme ve halkımızın yaşam düzeyini garanti altına almak için ekonomide vazgeçemiyeceğimiz temel madde ve ekip-

manların ithali için gerekli elektrik enerjisini, ulaşımı, eğitimi, hak sağlığını, kalkınmayı sağlayan birçok hizmeti bu dövizlerle gerçekleştiriyoruz. Amerika'nın uyguladığı ekonomik ambargo nedeniyle, bütün bunları Avrupa'dan, Japonya'dan ve uzak ülkelerden getirtmek zorundayız ve bu da nakliye masraflarını arttırıyor.

Bu ürünler gün be gün pahalanıyor ve dolayısıyla daha fazla dövize gereksinim duyuyoruz. Bunları başka türlü temin etmemiz mümkün değil, gelişme programında diğer alanlar içerisinde turizmde de atılım yapmak zorundayız. Bundan vazgeçemeyiz.

Venezuella, Suudi Arabistan veya Kuveyt petrollerinin, bu büyük kaynakların bizde olmasını çok isterdik. Fakat ülkemizin doğal kaynakları olmadığı için ziraati geliştirmek zorundayız. Buna Doğu Avrupa'daki gelişmelerden sonra ortaya çıkan sorunları da eklemek gerek; bu ülkelerden aldığımız pek çok madde gelmez oldu. Deniz, hava, el değmemiş plajlar gibi, bolca sahip olduğumuz doğal kaynakları işlemeye başlamalıyız.

Bu konuda çok düşündüm, sıkca da düşünüyoruz; bunun birtakım olumsuzluklar taşıdığını ve bedelini biliyoruz. Ama turizmi başkentte olabildiğince alt düzeyde tutmaya, uluslararası turizmin, ulusal turizme rakip olmasını engelleyecek şekilde ıssız, yöreleri geliştiriyoruz. Buna karşın turizmin gelişmesi, Kübalılara yaz aylarında veya sık sık plaja gittikleri dönemde en iyi yerlere sahip olma şansını verecek.

Bu turizm işletmelerinin bazılarında, gelir düzeyimiz yüksek olmasına rağmen Kübalılara satmadığımız birtakım ürünleri yabancılara satıyoruz. Birçok yerde olduğu üzere insanlar işsiz veya parasız olsalardı, sorun farklı olurdu, ama bizde para var. Bir turiste üstün kaliteli Fransız şarabı sunabiliyorsak bunu bütün halka sunamayız: Fiyatıyla oynayarak dağıtımını düzenlemek öylesine pahalıya gelir ki, bunu o zaman turistler bile alamaz.

İşte bu nedenle turistler herkesin erişemediği birtakım olanaklardan yararlanıyorlar. Gerçekler bizi bu türden olumsuzluklara itiyor.

J.E.H. Fakat dünyanın en iyi romu sizde, neden yakınıyor sunuz?

F.C. Büyük bir kısmını hem de çok pahalı bir fiyata ihraç ediyoruz, çünkü alkolizmi geliştirmek istemiyoruz. Romumuz güzel ama onu da purolarımız gibi pahalı satıyoruz. Karşılığında beslenme maddeleri ve ilaç ise pahalı değil.

J.E.H. Küba'ya Bordeaux şarabı içmeye gelmiyoruz.

F.C. Kanada, Batı Alman veya diğer ülke turistleri sık sık Bordeaux şarabı soruyorlar, bunu onlara sunabilmek gerek.
Dün şeker kamışından yapılmış bir şarap tattık. Fena değildi, ama turisti şeker kamışından yapılmış şarap içmeye zorlayamayız.

J.E.H. Harika, şeker kamışından herşey yapılabiliyor mu?

F.C. Alkolsüz, serinletici içecek olarak şeker kamışı suyunu şişelemekle meşgulüz. Söylediğiniz hem gerçek hem çok acımasız, fakat devrimi sağlamlaştırmak için zorunlu olduğumuz bir özveri.

J.E.H. Böyle yanıtladığınız için teşekkürler ama şu dolar sorunu var.

F.C. Peki neden Marx veya İspanyol Pezetası değil? Dolar bir alışkanlık. Yen, pezeta, İsviçre Frangı, Alman Markı dolardan bazen daha istikrarlı, ama dolar bir para ölçü birimi olarak Küba Pezosuna daha yakın.

J.E.H. Diğer ülkelerinki gibi paranızın konvertible olmaması çok yazık!

F.C. Konvertible bir parayı kaldıracak ne altınımız ne de rezervimiz var.

J.E.H. Gençlik adasında bir altın madeninin açılışını yaptığınızı ve çok memnun olduğunuzu söylediler bana.

F.C. Çok küçük, stamatolojideki gereksinimlerimize bile yetmiyor.

J.E.H. Stevenson Hazine Adasında başka hazineler de olmasın sakın!

F.C. Büyük buluşlar yapıyoruz. Bioteknolojide gelecek için büyük bir kaynağımız var, tıp alanında büyük ilerlemeler kaydediyoruz.

J.E.H. Sözünüzü kestiğim için bağışlayın, kumandan. Doların bir hatta iki baştan çıkarıcı etkisine dönmek istiyorum yeniden.

F.C. Petrole sahip olmak güzel ama tükenen, yenilenmesi mümkün olmayan bir kaynak.

J.E.H. Doğru ama sizin de şeker kamışınız yani yeşil petrolünüz var. Peki dövizin önemini gören Kübalı kendi parasına olan güveni yitirmiyor mu? Para ödüyorsa bu ücreti oranında; bana söylenen şu: Kazandığı paraya güvenmediği için hükümetin sobaya atılacak kağıt para ile işin içinden çıktığını düşünüyor. Çok acımasız bir soru, çünkü konuşuluyor, "tamam, bana ödeme yapılıyor; sahte parayla değil ama güvenmediğim bir parayla", deniyor.

F.C. Paramızın zorluklarla karşı karşıya oluşu çok mantıki. Çünkü uluslararası bir değeri yok, konvertible bir para değil. Yine de sorunun diğer yönlerini göstermek istiyorum size. Öncelikle paranın iç ekonomideki rolatif değeri dolardan başka bir etkene bağlı; bu da halkın pek

çok hizmete para ödemeden sahip oluşu. Spor, yaratıcı, eğitici çalışmalar, ilaç giderleri gibi pek çok şey için para gerekmiyor.
Üçüncü Dünya ülkelerinden gelen ve dayanışma olsun diye karşılıksız tedavi ettiğimiz pek çok hasta var. Muhteşem hastanelerimiz var. Fiyatı yüzellibin dolara kadar çıkabilen ama Kübalının bir kuruş bile ödemediği kalp nakli operasyonu var. Halkımız bir Kuzey Amerikalının bütün parasıyla bile elde edemeyeceği hizmetlerden yararlanıyor. Bütün bunlar paranın değerini düşürüyor, çünkü hemen hemen tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi burada para herşeyi çözmüyor.
İkinci olarak temel yaşam maddeleri çok düşük fiyatla satılıyor; bu maddelerin fiyatı standart bir düzeyde tutuluyor. Ayrıca konut çok ucuz ve cüzi bir paraya temin edilebilir. Bütün bunlar paranın değerini alıp götürüyor- bu, doların değeri olduğu anlamına gelmez- ama insanlar birçok sorununun çözümünde paraya gereksinim duymuyorlar. Ceplerinde fazla paraları var. Bu da onlara istedikleri kadar sinemaya, lokantaya ve başka yerlere gitme olanağı veriyor. Paranın belli bir değeri var ama bu, ülke içinde, konvertible bir paranın toplam değeri değil.

J.E.H. Tüm bunları Jorge Risquet ile konuştuk ve bilinen güçlüklerle ilgili tatminkar yanıtlar verdi.

F.C. Halk döviz getiren faaliyetlerinin öneminin bilincinde; fabrika işçileri, şeker işçileri daha fazla emek harcamaya, ülkenin ihracat yoluyla döviz kazanabilmesi için rıza gösteriyorlar. Gün gelecek, daha fazla ihtiyacımızı giderecek miktarda dövizimiz olacak ve o zaman bazı şeylerin durumunu değiştirebileceğiz; gerçek şu ki, diğer temel ihtiyaçlarımızı karşılıyabilmek için daha büyük bir ekonomik gelişmeye ulaşmamız gerek.

J.E.H. Evet, biliyorum, biliyorum... ama şu dolar! Turizmden konuşalım. Karaipler'de 9 milyon turistin olduğunu,

Küba'daki plaj toplamının Karaipler'dekinin çok üzerinde olduğunu, 'Cayos'larda olmak kaydıyla Küba'nın klasik, konvansiyonel bir turist cenneti olabileceğini biliyorum.

F.C. Klasik değil, çünkü kumar salonları, fuhuş, uyuşturucu olmayacak. Turizm aracılığıyla bir uyuşturucu pazarı olmayacak. Çok daha temiz bir turizm. Bize gelenler genellikle emekliler, sükunet ve güneşi arayanlar. Başka yerlerdeki turizm gibi değil.

J.E.H. Nasıl? Turizm hangi ülkede olursa olsun uyuşturucu ve fuhuşu getirmiştir. Tayland'da, Tunus'ta olanlara bakın; her yerde aile bağlarını bozuyor; ortak yaşamı yok ediyor. Bezirgan olmayan her toplumda ticaret, insan ilişkilerinin sonunu hazırlıyor. Küba'da harika olan gerçek kardeşlik, gerçek dostluk. Turizm dünyasında bütün ilişkiler çıkarcı. Tamam, müthiş bir kaynak; ama turizmin o korkunç ahlaki olumsuzluklarına karşı ne yapmalı?....

F.C. Uzunca bir süre turizmi geliştirmeyi istemedik. Fakat birşey şöylemek istiyorum; dünyanın hemen her yerinde turizm olmasa da fuhuş var. Küba'da fuhuş sistem olarak, kadınların geçim kaynağı bir meslek olarak turizmle veya onsuz hep vardı. Bugün bunu silmeyi başardık. Fuhuş yasallaştırılmadı, desteklenmiyor ve hoş görülmüyor.

J.E.H. Doğru değil, benim kaldığım otelde; Riviera'da oldukça örgütlü bir fuhuşa tanık oldum.

F.C. Buna karşı savaşıyoruz. Tek tük bu tür durumlar olabilir ama yasal değildir; yasalarla menedilmiş bir faaliyettir.

J.E.H. Bazı kızlar kimseye görünmeden gizlice odalara çıkıyorlar.

F.C. Kendi rızasıyla, özgürce sizinle çıkacak bir kadınla değil de bir fahişeyle birlikte olmak istemenize üzüldüm.

J.E.H. Benim odama çıkmadılar.

F.C. Buna ihtiyaçları yok. Toplum onları bunu yapmaya mecbur kılmıyor.

J.E.H. Doğru; sayıları az ama anlaşılması güç bir durum.

F.C. Belki kaçak çalışıyorlardır. Bunu nasıl engellemeli?

J.E.H. Engellenemez.

F.C. Gerçekçi olmak gerek. Bizim yaptığımız insanları eğitmek, onları hayata hazırlamak; bütün gençlerimize bir iş, bir üniversite diploması veriyoruz. Bunu yapan bir genç kız varsa belki kalıtımsal, ailevi nedenleri vardır, farklı sosyal koşullara uyum sağlayamamıştır. İstisnai bir durumdur.

J.E.H. Evet, sanırım. Yabancılarla çıkmaktan çok memnun olan kızlar var, çünkü güzel lokantalara götürülüp hediyeler alınıyorlar ve teşekkür odada ediliyor.

F.C. Acı bir gerçek ama insanın doğasından ileri geliyor. Japonya'nın zenginliğine de sahip olsak bu durumu engelleyemezdik. Ekonomik gelişmeyle ilgili bir sorun ve sosyal bir ihtiyaç değil, kişisel bir tavır.

J.E.H. Sevimli fahişeler de var. Örneğin geyşalı Japon fuhuşu, eşsiz eğitim sahibi kadınlar.

F.C. Çok daha inceler, üniversitelerde eğitiliyorlar.

J.E.H. Büyük Japon romanlarını okuduğumuzda, geyşanın eğitiminin onu, Kuzey Amerika'daki veya Hamburg'daki fahişelerden farklı kıldığını görüyoruz. Kübalı fahişeler de geyşalar gibi olsalardı,.....

F.C. Devrim bir couvent(*) değil. Peki, fuhuşu engellemek insan haklarına bir saldırı olmaz mı?

J.E.H. Yok ama zaten hemen hiç yok. Bu çok açık. Sizi kızdırmak için söylüyorum sadece.

F.C. Evet, doğru. Turizmin bu tür riskler taşıması üzücü. Zaten turizmden geçinecek olan bütün nüfus değil, sadece küçük bir kısmı bu olayın içinde olacak; ayrıca hastalık riski de var; AİDS. Kristal bir kavanozda yaşayamayız.
Ne olursa olsun, ülkemiz, potansiyel bir gelir kaynağı olarak turizm gelirinden vazgeçemez; buna mecburuz. Ortaya koyduğunuz bu sorun, ihtiyaçlarını turizm dışında araçlarla sağlayabilen ve böylelikle onun getireceği olumsuzluklardan kendini uzak tutma lüksüne sahip bir başka ülkede daha anlamlı olabilirdi. Herşeyimizi alan Yankilerdense, turist ağırlamayı tercih ederiz. Sözünü ettiğiniz fahişelere gelince, onların sağlık sorunlarını da bedava çözüyoruz.

J.E.H. Sierra Maestra'nin güney kıyısındaki kışlaları ziyarete gittim. La Plata'ya kadar uzandım ve devrim komitelerinin örgütlendiği alanı gördüm. Muhteşem; silahlı bir halkınız var.

F.C. Evet, silahlı bir halkımız var; işçiler, öğrenciler, köylüler, herkesin silahı var.

J.E.H. Gerçekten muhteşem. Belki de Doğu Avrupa'da olup bitenlerin görünmeyen kısmına ulaşıyoruz.
Büyükbabam Poincare hükümetinde savaş bakanı ve daha sonra Francisco Jose rejiminde büyükelçi oldu; Versailles antlaşmasındaki sınırları çizmek zorunda kaldı; bu Avrupa'nm felaketi oldu çünkü İngilizler ve Fransızlar, Avusturya İmparatorluğu'ndan mutlak bir biçim-

(*) Couvent : Rahibelerin yönettiği yatılı kız okulu.

de kurtulmak istiyorlardı. Gerçek tehlikenin Almanya'dan geldiğini anlamadılar. Fransız ve İngilizlerin saplantısı Avusturya'yı safdışı bırakmaktı.
Doğu Avrupa'da olup bitenlerin hayali, görünmeyen kısmı, bu insanların sosyalizmi özgürce seçmemiş olmalarında değil, bu ülkelerin esas olarak hıristiyan olmalarından ileri geliyor. Unutmayın, Solidarite, temelinde katolik bir sendikadır ve unutmayın ki Doğu Almanlar Lutheryendiler; Lutheryen tapınakların büyük etkisi vardı, çünkü Berlin duvarının yıkılmasını isteyenlerin başında papazlar geliyordu. Aynı durum Romanya'da da ortaya çıktı. Ortalığı karıştıran Transilvanyalı bir papazdı. Ve bunun altında sosyalizme yönelik yıkıcı bir etkinlik göze çarpıyordu. Küba'da katoliklerin Komünist Partisi'ne girme hakları yok ve devrime uyum sağlamışa da benzemiyorlar. Ruhaniyeti marksist ekonomiyle birleştirmeyi istememenizin tehlike yaratıp yaratmadığını soruyorum kendi kendime.

F.C. Bu ülkede (Küba'da) din çok etkili bir güç değildi, en azından resmi değildiler, insanlar çok biçimsel olarak ibadet ediyorlardı. Çoğunlukta olan katolik kilisenin halk yığınları üzerinde büyük etkisi yoktu; daha ziyade nüfusun zengin kesimine hitap ediyordu. Nüfusun en büyük bölümünün yaşadığı kırsal alanda tek bir kilise bile yoktu; şehirlerde ve özellikle de zengin mahallelerde vardı.

Din, zengin çocuklarının gittiği özel okullar aracılığıyla yayılıyordu. Ailemin geliri vardı, bu nedenle ben de katolik okullara gitim.
Devrim zafere ulaştığında çatışma, toprak sahipleri, sanayicilerle ve büyük burjuvazi ile devrim arasında oldu. Toprak sahipleri ve sanayiciler devrime karşı kiliseyi kullanmayı denedi; bu da kilise hiyerarşisi içerisinde çatışmalara yol açtı, çünkü halkın ezici çoğunluğu, katolikler arasında bile, devrimden yana idi. Katoliklerin büyük kısmı orta halli ailelerden geliyordu ve devrimi des-

teklemekten asla vazgeçmeyen devrimciler oldular. Polonya'daki durum aynı değil, Latin Amerika'da katolik kilise çoğunluktadır. Halk tabakaları üzerinde büyük etkisi var. Bu kıtada yoksulluk, 'Theolojie de la Liberation' (*) örgütünü yarattı. Genelde sosyal adaletten, yoksullardan ve toplumsal değişikliklerden yana olan hıristiyanlardan ve katoliklerden oluşan bu hareketi herhalde tanıyorsunuzdur.

J.E.H. Evet, bütün hareket kaynağını bir ölçüde 19. yüzyıl Fransız Katolisizminden alıyor Lacordaire, işçi papazlar ülkemizde çok etkili oldular. Fransız işçi sınıfı, katolik ve komünist sendikalar, Fransa'da, yani CGT ve CFDT pek çok kez birlikte greve gidip, ortak gösteriler yaptılar; tam Fransızlara özgü. CGT Genel Sekreteri Krasucki ne zaman işçilere dönüp bir grevden sözetse, İncil'den alıntılar yapıp büyük hıristiyan yazarlardan dem vuruyor, çünkü sosyal hıristiyanlığın Fransa'da büyük bir etkisi var. Haklı olarak bu örgütü desteklediğinizi, onlara büyük saygı duyduğunuzu ve dost gördüğünüzü biliyorum. Tarihsel olarak konuşmak gerekirse, bu hareketin Latin Amerika'daki gerillalarla bağları yok muydu?

F.C. Evet, Orta Amerika'da; örneğin; Nikaragua'da devrimci hareketle birçok ortak eylemi oldu, Salvador'da da sayısız dindar devrimci vardı; bir dönem Kolombiya'da da durum böyleydi.

J.E.H. Katolik kilisesi içerisinde sağcı 'Opus Dei' (**) hareketinin doruk noktasında olduğu ve G. Amerika'ya sayısız piskopos yolladığı sırada bu olay sosyalizmin geri çekildiği ve 'Theologie de la Liberation'un soluğunun kesildiği imajını yaratmadı mı?

F.C. 'Theologie de la Liberation'un resmi kiliseyle bazı çelişkileri vardı. Her zaman aynı görüşte değildiler. Buna

(*) Dinsel Özgürlük
(**) Tanrı Eseri

karşılık bazı ilahiyatçıların konumları resmi Kilise tarafından eleştiriye uğruyordu. Ancak bunlar katolik kilisesine karşı isyan etmediler; mevcut siyasi düzene, Latin Amerika'da hüküm süren ekonomik ve toplumsal duruma, bu kıtanın maruz kaldığı sömürüye karşı isyan ettiler; politik olarak oldukça ilerici bir zihniyetle ve bir değişiklik arzusuyla kendilerini ifade ettiler. Bu, tarihsel ve politik çok büyük önemi olan bir olaydır. Latin Amerika'daki devrimci hareket ve toplumsal değişiklikler, dine karşı bir niteliğe bürünemezdi. Küba devriminden sonra 20 yıldır bu hareket doğduğundan beri bu görüşü destekliyorum. Şili'ye yaptığım bir ziyarette, laik olup, dini eğilimleri farklı bir grup katolik rahiple tanıştım. Bu grup kendilerini 'Sosyalizm yanlısı Hıristiyanlar' diye adlandırmıştı. İlk görüşmeden sonra, Jamaika'da daha sonra Nikaragua'da toplantılarda diyaloğumuz sürdü ve son olarak 'Theologie de la Liberation' hareketinin önemli bir toplumsal tabana ve büyük nufuza sahip olduğu Brezilya'da görüştük.

J.E.H. Bu hareketin hala büyük etkisi olduğuna inanıyor musunuz?

F.C. Kesinlikle evet, özellikle de Brezilya'da. Brezilya, Latin Amerika'nın en büyük ülkesi ve kilisenin resmi görüşü, Theologie de la Liberation'unkine çok yakın; askeri hükümet esnasında insanları en çok koruyan ve savunan bu kurumdur ve bu görüşü benimsemiş papazlardan önemli sayıda bir nüve oluşmuştur. Öyle ki, teorik planda olduğu kadar pratikte de kendini en fazla geliştirmiş olan bu harekettir. Ne olursa olsun, genelde dindarların politik bilince ulaşması başlıbaşına bir olaydır, zira aynı zamanda bu, bütün hıristiyan kiliselerini birleştirmeyi amaçlayan bir harekettir. Bu evrensel hareketin yüzlerce temsilcisiyle; yüzlerce papaz, katolik papaz, bu camianın ve diğerlerinin yetkilileriyle Brezilya'da tanıştım.

J.E.H. Bu uluslararası toplantı sırasında katoliklerle karşılaşmadınız mı? Temsil edilmediler mi?

F.C Bunu takiben Küba'da yaptığımız toplantıyı ima ediyorsunuz. Devrimle hiçbir çelişkisi olmamış bu hareketten bir grup insan da aynı şeyi sordu.

J.E.H. Bunu bana dün de söylemişlerdi.

F.C. Bu grup her zaman bizden yana olmuştur ama büyük anlaşmazlıklar yaşadığımız katolik hiyerarşisiyle durum böyle değildir. Üstelik bizdeki katolik kilisesiyle Küba'da gelişme göstermeyen 'Theologie de la Liberation' örgütüyle hiçbir alakası yoktur.

J.E.H. Örneğin, Havana'daki San Cristobal kilisesinin önünden geçerken, birden içeri girip diz çöküp haç çıkarmak gelse içinizden, diplomatik veya politik bir izne ihtiyacınız olmaz herhalde? Böyle bir şey başınıza gelebilir mi? Yani bir kiliseye girip rahatlamak için izine ihtiyacınız olmaz değil mi?.....

F.C. Doğrusunu söylemek gerekirse, hiç böyle bir istek duymadım. Katedrali, mimari bir eser, tarihi bir eser gibi görüyorum; diz çöküp, haç çıkarmak gibi manevi bir ihtayaç hiç duymadım. Hem sonra böyle bir ihtiyaç duysam bile dediğiniz gibi izin istemeye gerek duymazdım.

J.E.H. Fidel Castro'nun bir kiliseye girmek için izin istemeyeceği aşikar.....

F.C. Eskisi değil, bugünün Fidel Castro'su. Bugünün Fidel Castro'su belki daha dikkatli olacaktır, elindeki gücü suistimal etmekle suçlanabilir! Ancak böyle bir ihtiyacı duymadım, esas olan da bu. Bir protokol gereği veya sosyal bir faaliyet için bunu yapmam sözkonusu olabilir.

J.E.H. Hayır, sosyal bir faaliyet gibi demek istemedim.

F.C. Manevi bir ihtiyaç gibi mi?

J:E.H. Katolik Kilisesinin yüz yıllık yüceliği, bu artistik, müzikal mimari güzelliğin maneviyatla birleşmesinde yatıyor diyebiliriz; o halde hoşunuza giden birşeyi seyretmek için bir kiliseye girebilirsiniz; yani tüm bunların yarısı için....

F.C. Sanırım bu anlamda kiliselerde hayran olunacak çok şey var? Vatikan'ın sonsuz bir kültürel ve artistik hazine olduğu söyleniyor. Katolikler, Vatikan temsilcileri, tüm bu artistik eserleri tanıtan bir kitap hediye ettiler bana. Bu kitaplarda karşılaştığım şeylere hayran kaldım.

J.E.H. Filistin konusunda doğru bir tavır alıp, İsrail hükümetini tanımayan Papa, nasıl olur da Nikaragua'ya yaptığı ziyarette böylesine utanç verici bir tavır sergileyebildi?

F.C. Papa'nın Nikaragua rejimiyle siyasi anlaşmazlıkları olsa gerek. Bu, Nikaragua'daki süreçler üzerine kendisine iletilen düşünceler ve bilgilere dayalıydı herhalde. Hükümet temsilcileri ile Papa arasında bazı yanlış anlaşılmalar olduğunu biliyorum; sonuçta bu ziyaretin sonuçlarının iki taraf için de tatminkar olmadığı ortaya çıkıyor.

J.E.H. Evet, çok kötü geçen bir ziyaret.

F.C. Nikaragua'lı yöneticiler bana bazı sorunlar çıktığını söylemişlerdi.

J.E.H. Papa'nın Küba'yı ziyareti öngörülüyordu. Bu proje hala geçerli mi?

F.C. Bunu bir ara konuşmuştuk ve prensip olarak hala geçerliliğini koruyor, ancak bu konuda hiçbir anlaşma yapılmadı. Ayrıca değişiklikler oldu. Bu olasılığı düşündü-

ğümüz zamandan beri dünya çok önemli değişikliklere tanık oldu ve biz bunları hesaba katmak zorundayız. Çok özel bir dönem yaşamaktayız ve bu olayların ışığında bu ziyaretin tarihi üzerine anlaşmayı kolaylaştırıcı veya reddedici faktörleri analiz etmek zorundayız. Çok yakın bir gelecekte olmaması muhtemel. Bana çok zor görünüyor.

J.E.H. Sizi çok iyi anlıyorum.
Bir yıldır yaşadığımız bu karışıklıklar, Doğu Avrupa'daki bellibaşlı olayların, İkinci Dünya Savaşı kalıntılarının likidasyonu anlamına geldiğini mi düşünüyorsunuz?

F.C. Sanırım kısmen evet, çünkü tartışmasız, sosyalizm bu Doğu Avrupa ülkelerinde kendi hareketleri temelinde değil, İkinci Dünya Savaşı konjonktürünün bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu çok önemli bir etkendir, çünkü benim anlayışıma göre toplumsal devrim sistemi ithal edilemez; ülke içinde koşulların mevcut olması ve bir yerel hareketi yaratması şarttır. İşte esas olarak bu nedenden dolayı sosyalizm bu ülkelerde tamamiyle kök tutmamıştır.
Bu ülkelerde dini ve milliyetçi faktörlerden bağımsız, bunları unutmadan, bu ülkelerin bazıları İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği'ne karşı savaşa girmişlerdir ve milliyetçi, dini, geleneksel etkenler daima varolmuştur.

J.E.H. Ama Küba'da iki büyük temel direk var; siz ve Küba milliyetçiliği; Küba'nın ebedi değeri olan tarihsel milliyetçiliği.

F.C. Tarihte miliyetçilik feodalizm karşısında son derece olumlu bir olgu, aynı şekilde diğer ülkelerde ilkel topluluklar karşısında veya bazı halkların diğerleri üzerinde uyguladığı baskılar karşısında ortaya çıkıyor. Milliyetçi düşünce işte böyle ortaya çıkıyor ve bu insanlık açısından ileri bir adım.

Milliyetçiliğin olumsuz yanları da var. Bize göre milliyetçiliğin en olumlu yanları, yurtseverlik, ülke değerlerini, kimliğini, geleneklerini, kültürünü korumak; işte bunlar olumludur, biz aynı zamanda da enternasyonalistiz; bize göre enternasyonalizm, milliyetçiliğin iyi yanlarıyla çelişmez.
Dar görüşlü, şoven ve egoist milliyetçiliktir bizim bir kenara attığımız. Bir de yurt sevgisi ve yüce değerlere bağlı bir milliyetçilik var. İşte biz bunu işledik, dış düşmana karşı kendimizi savunmak zorunda olduğumuz için ve ayakta kalma mücadelemizde bunu bütün gücümüzle geliştirdik. Bu duyguyu geliştirdik ama asla enternasyonalist ruhumuzla çeliştirmedik.

J.E.H. Bir yazar olarak görüşüme göre ve bir yazar olarak coşkularıma göre Fidel Castro sizi feodal sosyalizmde ekonomik anlamda bir sıçrama yapmış olağanüstü başarılı bir insan olarak görüyorum. Hatırlarsanız, Komünist Manifesto'da Marx toplumların gelişiminde ilk aşamaları kaydettikten sonra sıranın proleterlere geldiğini söylüyor. Oysa Küba'da proleter az, bir proletaryadan sözedilemez ve siz hepimiz için bir peygamber gibi adeta bir mucize yarattınız. Düşsel alanda kalmadınız. Siz feodal sosyalizmde geleceğe açılan bir çeşit mucize gibisiniz.
Öte yandan sizi iknaya çalışmaksızın -bu sizi rahatsız etse de- hıristiyan köklerinizi kaybetmediğinizi düşünüyorum.
Sizin bir resminizi yaptım ve istemeden, kendime rağmen "Loyola'lı Aziz Fidel, Paraguay'lı cizvit papazı yazdım ve aynı yerde 'materyalist misyonların papazı' diye ekledim; hatırlarsanız, Paraguay'lı İsa'nın da misyonları vardı ve bundan başka sosyalizmin ilk kreolleri kadar orjinal toplumsal bir örgütü de vardı.

F.C. Feodal sosyalizmle neyi kastediyorsunuz, pek anlayamadım.

J.E.H. Feodal sosyalizm belirli bir şahsiyete (kişiye) tapınmaktır. Çavusevsku veya Kim Il Sung gibi sağda-solda portreniz olmamasını müthiş güzel buluyorum. Bu büyük bir niteliğin ifadesidir. Sizi bütün dünya tanısın diye, insanların kalplerinde yer edinebilesiniz diye portrenizi her yere koydurma ihtiyacı duymuyorsunuz. İnsanların kalplerinde yer almak; en önemlisi de budur. Ama feodal sosyalizm cömert şefin gerçek anlamda çarlığıdır, kölelerin kurtarıcısı, Üçüncü Dünyanın kurtarıcısı, büyük kurtarıcıdır. Orta Çağda karşılaştığımız şahsiyetlerin yapmaya çalıştıkları da budur. Hem bir soyguncu, hem bir eşkiya ama yine de kurtarıcıydılar; halkların kurtarıcısı. Feodal sosyalizm bir kurtarıcıdır.

F.C. Bizim ülkemiz o kadar geri değildi ama Marx'ın sosyalizmin öncülerinden beklediği örnek de değildi. Belli ölçülerde bir kapitalist gelişme ve taşrada olduğu kadar şehirlerde de azımsanmayacak ölçüde belli sayıda bir işçi sınıfı vardı; ekonomik kalkınmanın hemen tamamı şeker endüstrisine bağlıydı; bu endüstri daha yüzyılın başlarında oldukça ileri bir kalkınma düzeyine ulaşmıştı: Zırai işletmelerde yüzbinlerce tarım işçisi Kuzey Amerikalı veya Kübalıların sahip olduğu işletmelerde çalışıyordu ve hepsi şehirlerde olduğu gibi toplam sayıları altıbinin üzerindeydi; yani, zaten, mücadele geleneğine sahip savaşçı bir işçi sınıfı önceden beri vardı; bir temel vardı. Kuşkusuz, sizin de iyi bildiğiniz gibi Marx sosyalizmi gelişmiş ülkelerde öngörüyordu ve sosyalizm sanayisi en gelişkin ülkelerde değil de en geri ülkelerde ortaya çıktı; sosyalizmin ödediği bedel işte bu sanırım. Marx'ın düşündüğü gibi İngiltere'de başlamadı, aynı şekilde ne Almanya'da ne de Amerika'da ama sanayi ve ekonomik planda en geri kalmış Avrupa ülkelerinde başladı.
Lenin Rusya'da devrime ivme kazandırdığında, Almanya ve diğer sanayi ülkelerinde de devrimin çok çabuk gelişeceğini hayal ediyordu; tek ülkede sosyalizmi tasavvur edemiyordu. Devrimci hareket diğer Avupa ül-

kelerinde başarısızlığa uğrarken, bolşevik devrimi tek başına kaldı ve devam etmekle geri çekilmek arasında bir tercih yapmak zorunda kaldı.
Bu, tarihsel bir gerçekliktir. Bunu Çin, Vietnam ve Kore devrimleri izledi.
Ve tarih ne gösterdi? Sosyalizmin bu ülkelerin çoğu için bir kurtuluş olduğunu.
Bugün sosyalizm olmasaydı, Çin ne halde olurdu?
Bir milyar Çinli sosyalizm olmadan ne hale gelirdi? Birbiri ardına gelen kıtlıkları ve her türden afeti yaşayan bu ülke bugün herkesin karnının doyduğu, sırtının pek olduğu bir ülkedir. Tarihin en büyük paradoksu sosyalizmin, Marx veya Engels'in hiç düşünmediği ülkelerde ortaya çıkmasıdır.
Benim görüşüme göre, sosyalizmin özü olmaksızın - kalkınmanın planlanması ve kaynakların optimizasyonunu bilmek- Üçüncü Dünya ülkelerinde kalkınma olasılığı yoktur. Bugün, onların, bir İngiltere, bir Almanya, bir Japonya veya veya bir ABD ile aynı yolu izlemesi bekleniyor; oysa bu ülkelerin kalkınmasını kolaylaştıran tarihsel koşullar artık günümüzde mevcut değildir. Japonya, ABD veya Avrupa günümüz koşullarında kalkınmak durumunda olsalardı ve Üçüncü Dünya ülkeleri de Güney'de olmak yerine, (coğrafik olarak) onların yerinde olsaydı, bugünkü durumlarına ulaşamazlardı. Üçüncü Dünya ülkelerinden, kalkınmış kapitalist ülkelerin modelini uygulamalarını beklemek bana son derece hayalci geliyor; endüstrileşmiş ülke ekonomileri tarafından yutulmaz ve bağımsız gelişimleri engellenmez ise, bu ülkeler asla bu modeli uygulamayacaklardır.

J.E.H. Orası muhakkak ancak Marx'a veya Engels'e döndüğümüzde, onların çözümlemelerinden çok önce Hm Aymar topluluğunun komünist modele uygun geliştiği de bir gerçek. Bir de orta çağda Çin'de doğal bir köylü komünizmi deneyimi var, o halde ilkel katolisizm gibi bir de ilkel komünizm mevcut değil mi? Bu ilkel komünizm köylü ve kırsal toplumlarda gelişmiştir. Çok daha son-

raları Engels Ailenin Kökeni'nde, 17. yüzyıl başlarında İngiltere'de toprağı paylaşarak her biri bir parçasını işleyen 'kazıcılar" hareketinde komünizmin köklerini görmüştü.
Küba'ya dönersek..... Devrimci bir halk kitlesi yaratmak için aynı anda hem işçi hem de köylülere sahip olmanın bir şans olduğunu söylemiştiniz. Küba'da devrimci bir anlayış yaratabilmek için fabrikalarda çalışan insanlara ihtiyaç vardı.

F.C. Size ne diyebilirim ki? Kendi deneyimlerimden bahsedebilirim. Ütopik sosyalist olduktan sonra marksist sosyaliste dönüşümümü anlatmıştım daha önce. Moncada'dan önce yaptığımız herşey marksist bir kavrayışa; toplumun analizine, nüfusun büyük çoğunluğunun işçi ve köylülerden oluşması ve bunların zenginler ve büyük toprak sahiplerince sömürülmesine dayanıyordu.
Devrimci stratejimizi bu temele oturttuk; burada ilk etap gerilla savaşıydı: Devrimi gerçekleştirebilmek için silahlı mücadele şarttı ve bunun için de en yoksul halk tabakalarının desteğine güveniyorduk.
Bu etap sevindirici sonuçlar verdi; gerçekten de 10 Mart 1952 darbesinden sonra bu rejimi alaşağı etmenin tek yolunun silahlı mücadeleden, gerilla savaşından geçtiğini kavradık. Moncada'ya saldırdığımızda iki stratejik hedefimiz vardı; kaleyi zaptetmek silahları ele geçirmek ve Küba'nın Santiago şehrini ayaklanma ve genel greve çağırmak: Genel grevle gerilla savaşını birleştirebilmek. Ulusal ayaklanma başarısızlığa uğradığı takdirde kaleden aldığımız silahlarla dağlara çıkmayı tasarlıyorduk.
Moncado'yu alamadık (buna öylesine inanmıştım ki) işte bu anda gerçek bir devrimci zafer olasılığı ortaya çıktı. Hükümeti hemen deviremiyorsak gerilla savaşını geliştirmek üzere dağlara çıkacaktık ve böyle yaptık: Dağlara çekildik, gerilla savaşını geliştirdik, darbe girişimi esnasında Batista ordusu ile çarpıştık ve genel grev çağrısı yaptık. Şu halde 1953'te Moncada'da ileri sürdüğümüz düşünceler 1959 zaferinde ifadesini buldu.

Bütün stratejimiz halkın, işçi ve köylülerin desteği üzerine kuruluydu. Bizim ülkemizde, Çin'dekinin aksine, işçi hareketi köylü hareketinden daha güçlüydü, daha nüfuslu ve daha ileriydi. Sanırım bu gücü ve onun değerini kavramıştık. Daha sonraki bütün stratejimiz işçi, köylü, öğrenci ve halk yığınlarının birliği üzerine kuruluydu; tüm bunlar, teknisyenler, entellektüeller, öğrenciler vb gibi nüfusun orta katmanlarını da kapsayan bir birlik oluşturmak zorundaydı.
Daha sonra bu, ABD'nin hakimiyetine, büyük sanayiye el koymasına, geniş toprakların ulusal burjuvazi ve özellikle de yabancı burjuvazinin elinde olmasına karşı savaşıma dönüştü. Ülkenin temel kaynakları, en iyi toprakları, madenleri, ulaşım ve diğer kamu hizmetleri Kuzey Amerikan şirketlerinin elindeydi. Küba gibi küçücük bir ülkede tek bir Amerikan firmasının 200.0000 hektar toprağı vardı. İşte buradan hareket ettik ve stratejimiz işçi sınıfına dayanıyordu. İşçi sınıfını harekete geçirmek ve onu devrimle kucaklaştırmak, günümüze taşımanın ve savunmanın anahtar öğesiydi.
Devrimimizin birçok orijinal öğesinden ve birçok yeniliğinden sözettiniz. Bunların hıristiyan köklerden gelmiş olabileceğinden bahsettiniz, bunu kabul ediyorum çünkü bizim kültürümüzde hıristiyan bir kök bulabilirsiniz.

J.E.H. Evet aynı şekilde animist bir kök de var.

F.C. Evet, doğru, çok insan vardı, hala da mevcut ama bunların birçoğu resmi bir kiliseye bağlı değildiler: Çoğu Afrika geleneklerine veya Saint Lazare gibi bir azize veya Merhamet Tanrıçası gibi bir bakireye bağlıdır, tüm bunlar, benim öğrencilik yıllarımda günah veya şeytani şeyler sayılan popüler bir karakter taşırdı. Halk arasında inananlar çoktu, hala da var.

J.E.H. Buna Santiago'da şahit oldum.
Yıllar geçti, hepimiz büyüdük, yaşlandık, bugün Kü-

ba'da genç nüfus çoğaldı, bana söylenene göre gençlik nüfusun % 40'ını temsil ediyor.

F.C. Bu, koyduğunuz yaş sınırına göre değişir. Şayet 35 yaşın altı derseniz, % 40'tan fazladır.

J.E.H. 40 yaşın altı.

F.C. 40 yaşın altı ise nüfusun % 60'ından fazla bir kısmını oluşturur.

J.E.H. Önemli ölçüde bir genç nüfusunuz var. Üç tip bellek var derler: Tarihi bellek, yaşanmakta olan bellek ve yaşanmış bellek, değil mi? Tarihi bellek sizin gibi büyük liderler için, aynı zamanda hala faal olduğunuz için de yaşanmakta olan bellek için söylenebilir; ancak gençlik devrimin yaşanmış belleğini koruyor mu? Bu belleği tazelemek veya kendi belleğini oluşturacak diğer hedefler göstermek gerekmiyor mu? Çünkü siz de üç safhada da tarihi bellekte, yaşanmış bellekte ve şimdi de iktidar olarak bugünün belleğinin bir parçasısınız ve tarihi belleği günümüze taşıyorsunuz.

F.C. Sanırım gençliğin büyük bir çoğunluğu kendi tarihi belleğine sahip, çünkü ülke savunmasına bizzat katıldı.Ülke savunmasının büyük bir çoğunluğunu gençler oluşturuyor, ABD tehdidi karşısında sorunun, tehlikenin ve üzerlerine düşen görevin bilincinde bu gençler. İçlerinden yüzbinlercesi, öğretmen, doktor, asker, savaşçı olarak askeri veya sivil enternasyonal, misyonlar üstlendiler. Gençlik sosyalizmin inşaasmda büyük eserler verdi, profesyonel bir performans gösterdi.

J.R. Okuma yazma seferberliğinde de.

F.C. Evet ama okuma yazma seferberliği 30 yıl önce oldu. Yaşanmış bellekten bahsediyoruz, bu seferberliğe katılanlar şimdi 40'ın üstünde, 45-50 yaşlarında veya daha

fazla. Gençliğimizin büyük bir kısmı bu belleğe sahip; yaşadı, yaşamaya devam edecek çünkü sürekli hareket halinde, sokaklarda, tüm politik aktivitelerin içinde, tüm devrimci eylemlerin ve işin içinde. Şu anda, binlerce gönüllü genç, tatillerinin iki haftasını tarımda çalışarak geçiriyor.
Yalnızca Havana'da 50 bin genç yaz ayında ülke ekonomisine gönüllü olarak katkıda bulunmayı kabul ederek, harekete geçti. Gençler tüm politik aktivitelerde öncü durumdalar.
Bu politik savaşta, bu ekonomik savaşta gençlerin en önsaflarda yer aldığını söyleyeceğim. Bu, geçmişte bile yaşamadığımız en zor ve en tarihi anlardan birisidir. Küba için şu anın Moncada veya Siera döneminden çok daha önemli olduğunu söyleyebilirim. Gençlerin bugün yaşadığı dönemden daha büyük, daha kahramanca bir dönem olmadı ve onlar bunun bilincindeler.
Bu ülkede barış hüküm sürmüyor bugün, biz meydan okuyoruz, zorlu bir savaş açıyoruz.
Gençlerimiz burada başrolü oynuyorlar, yaşanan tarihi belleği iyi kavrıyorlar çünkü bu tarihsel anın öncüleridirler; işte onlara ulaştırdığımız mesaj bu: Bu devrimci geçmişimizde yaşadıklarımızdan çok daha önemli bir andır ve onlar bunun ilk önderleridirler.

J.E.H. Bugün Küba'daki esas tehlikeler nelerdir?

F.C. Doğu Avrupa'da hızla gelişen olaylar ve Sovyetler Birliği'nin sorunlarının ardından bizi çok güçlü ekonomik kısıtlamalar bekliyor.

J.E.H. Kübalılara baktığımızda, formda ve çok iyi beslenmiş olduklarını görüyoruz. Ambargo kaldırılırsa, şişmanlıktan çatlarlar.

F.C. Ambargo kalksa ve yaşam kolaylaşsa bile belki başka sorunlarımız olur. Anlıyor musunuz?

Şu an ne yapıyoruz? Yoğun bir besin programını yerine oturtmak için zaman kazanmaya çalışıyoruz. Acilen bioteknoloji ve ecza endüstrisini geliştiriyoruz, sizin kadar benim de hiç hoşuma gitmeyen şu turizm dalını geliştiriyoruz; ülkenin genel ihtiyaçlarını karşılamak veya ithalleri dengelemek, diğer sektörlere mekanik sanayiine eğilmek, aynı şekilde çok önemli bir dal, çok ileri bir teknolojiye sahip klinik malzeme dalı da bunlar arasındadır. Sovyetler Birliği'ne 300 milyon ruble karşılığı bioteknolojik ürün ve gelişmiş hastahane malzemesi satacağız.

J.E.H. Haberlerde Çernobil çocuklarını kabul ederken çok heyecanlı olduğunuzu gördüm; dünyanın bundan haberi olmaması çok acı, bu ne İtalya'da, ne Fransa'da, ne Almanya'da bu bilinmiyor, bir yanıyla da çok güzel. Örneğin, tatilde kamp yerlerini Çernobil çocuklarına bırakan küçük Kübalı izcilerin hikayesi bilinmiyor.

F.C. Oraya gitiniz mi?

J.E.H. Önünden geçtim ama içeri girmedim. Gerçekten harika! Avrupa'da ne zaman bir hayırseverlik yapılsa bunu yapan hanımı, fakiri değil, hemen gösteriverirler bu, zenginlerin insanlık, cömertlik adına kendi reklamlarını yapmalarının bir biçimidir, o eski kötü kader hikayesi.

F.C. Gerçek şu ki Batı Avrupa ve ABD Çernobil çocuklarına bizim verdiğimizin onda ikisini vermişlerdir. Bu küçük izcilerin kamplarında, bir kerede onbin çocuğun bakımını üstlenebiliyoruz ve yılda otuzbin bekliyoruz; aynı zamanda Afganistan savaş malullerinden yüzden fazlasının bakımını üstlenmekteyiz.

J.E.H. Hastanede gördüm.

F.C. Şu anda İran'a 50 bin kan bağışı, bir tıbbi ekip, afet bölgesine yüz yataklı bir hastane ile yola çıkmıştır.

J.E.H. Bunu kimse bilmiyor.

F.C. Öğrenemezsiniz, çünkü öğrenebileceğiniz bir yol yok, çünkü Küba üzerinde büyük bir informatif ambargo var.

J.E.H. Avrupa'ya döndüğümde tüm bunlardan bahsedeceğim.

F.C. Özellikle de bir yazar olarak bu mucizeyi gerçekleştirebilirsiniz belki.

J.E.H. Evet, tam da bir yazar olduğum için, inanılmak gibi bir avantajım var çünkü özgür olduğum ve rahatsız etse de gerçeği söylediğim biliniyor.

F.C. Bu, Avrupa'da hala insanlığa inanan insanların kaldığını gösteriyor.

J.E.H. Bu her zaman çok kolay olmuyor.

F.C. Hayır, kolay değildir, yüzde yüz dürüst insana rastlamak da pek kolay değil.

J.E.H. İktidarın politikasıyla ilişkisinde bir yazarın konumu her zaman zordur. Kendimi daima biraz muhalefette, mesafeleri koruyan biri olarak görürüm; ben kendi ülkesinde sürgün yaşayan biriyim. Kendi kuşağımın en iyi yazarlarından biri olduğumu yazan Mitterand ile çok dostça ilişkilerim vardı; sosyalistlerin başyazılarını yazardım, sonra büyük bir hızla Sosyalist Partinin gazetesi olan Matin'e geçtim ve sağa doğru büyük bir kayma gözlemlediğimi yazdım. Bu 1982-83 yıllarındaydı.
Mitterand defalarca dikkatimi çekti, ama bundan vazgeçmek istemedim; hem bağımsız bir insandan destek isteyip hem de bu desteği açıkça ifade etmesini bekleyemezsiniz, dedim. Bağımsız bir insanın avantajı kendisine inanılmasıdır. Fransa'ya geri döndüğümde söyledi-

ğim şeylere inanılacağını biliyorum, ancak devletin sözcülüğünü yapan gazeteciler için durum aynı değil.
Şu anda ben aynı şeyi yapacak olursam, tarihsel öneminizi de gözönünde bulundurarak, Fransa veya Avrupa için iletilecek bir mesajınız var mı?
Fransa aklınıza geldiğinde, Avrupa'yı düşündüğünüzde, Fransa'da sizinle ilgili ne duymak istersiniz?

F.C. Herşeyden önce Avrupa'nın daha iyi bilgilenmesi gerektiğini düşünüyorum. Önyargılarından ve yalanlardan arınıp, Küba ile ilgili daha doğru bilgiler alabilseydi, ne büyük mutluluk olurdu. Aynı görüşleri paylaşmamızı beklemiyorum, objektif olunmasını istiyorum.
Avrupa için önerecek hazır bir formülüm yok. Üçüncü Dünyanın çok ciddi sorunlarının bilincine varmasını, ABD ile ilişkisinde daha bağımsız bir rol oynayabilmesini diliyorum. Kısa bir mesaj isterseniz, iki kelimeyle Avrupa ülkelerine şunu söyleyeceğim: "Birleşiniz ve bağımsız kalınız!"

J.E.H. General de Gaulle'ün mesajını kullanıyorsunuz.

F.C. De Gaulle'ün bu düşünceyi dile getirdiğini bilmiyordum, bir tesadüf, çünkü ondan alıntı yapmadım.
O halde aynı düşünceyi paylaşıyoruz.
Marx proleterlere 'birleşiniz" diyordu, ben de Avrupa ülkelerine "Kendinizi ABD'nin ellerinden kurtarınız" diyorum.

J.E.H. Ben de onlara aynı şeyi söylerdim.
ABD'ye karşı bu zorlu savaş daha ne kadar sürecek? Bir zamanlar, 'Bu savaş sona erdiğinde çok daha uzun ve çok daha önemli bir savaş başlayacak benim için. Kuzey Amerikalılara karşı açacağım bu savaş benim gerçek kaderimi tayin edecek' diyordunuz. Bu muhteşem bir söylemdir.

F.C. Bu bir çeşit önseziydi. Batista uçaklarının bir köyü

bombaladığı bir öğleden sonrasında birdenbire aklıma geliverdi: Bunlar ABD'nin donattığı uçaklardı ve bombaların insanların üzerine düştüğünü gördüğümde Kuzey Amerikalılara bu yaptıklarını pahalıya ödetmeye andiçtim. Bu savaş sona erdiğinde, benim için çok daha uzun ve zorlu bir başka savaş başlayacak; onlara karşı açacağım savaş. Bu da benim kaderimi tayin edecek. O anda ABD politikasının bütün ikiyüzlülüğünün, bütün kötülüğünün, bütün sinsiliğinin bilincine vardım; gerçek buydu. Emperyalizm hakkında ne duyduysak Batista rejimi gibi kokuşmuş ve soykırımcı bir hükümeti savunan ve sivil halkın üzerine bombalar yağdıran biçimiyle gözlerimizin önündeydi. İşte bu o zaman içime doğdu ve böyle dile getirdim, nitekim doğru çıktı. Ne kadar sürecek? Benim için belki ölene kadar: Diğerleri ardımdan devam edecekler ama sanırım emperyalizmin ömrü benimkinden daha uzun olacak.

J.E.H. Sık sık tekarlanan bir deyiş var. ..... Rusya'da olup bitenlerin sizi kaygılandırmasını anlayabiliyorum. Rus, Rustur. Herşeye rağmen Rusların büyük bir ulus olduğunu düşünüyorum. Bu deyişte "Rusların en büyük rüyası K. Amerikalı olmaktır", diyorlar. Rusların Moskova'da yaptıkları gibi, Havana'da 'Mac Donalds' gibi 'Fast Food'lar açar mıydınız?

F.C. Tam da dün, Yürütme Kurulu toplantısında, Küba hamburgerlerini tatma imkanımız oldu, kalitesi 'Mac Donalds'in çok üstünde, size bunu bütün samimiyetimle söylüyorum.
Şeker kamışından yapılmış şaraptan da tattık -aynı günde üç yeni şey- saf veya limon, ananas aromalı şişelenmiş şeker kamışı suyu ile domates ve hardal soslu susamlı ekmekten yapılmış son derece kaliteli harika Küba hamburgerleri. Makinalar hazır ve günde yüzbin hamburger üretecek kapasitede bu makinalar zinciri tespit ettiğimiz yerlerde, karnavallarda, spor faaliyetleri ve diğerlerinin geçtiği yerlerde satılacak. Bu tip ekmeğin

dağıtımını günlük yapmak gibi bir planımızda var.

J.E.H. İki tür slogan vardır : Biri kendi güçlerine güven ve bunu gündelik hayata geçir; ikincisi ise; ne kadar zayıf olursan, o kadar az boyun eğersin, siz bunu da hayata geçirmişsiniz.

F.C. Bu felsefeyi nereden edindiniz?

J.E.H. Yazdığım kitapların birinden.

F.C. Öyle mi! O halde bu felsefenizi paylaşırım. İşte taviz vererek yaşamaya çalışmanın, güçlüklerinin ardında yatan büyük gerçek!

J.E.H. Örneğin, size Cumhurbaşkanı Mitterand'la aramda geçen şiddetli münakaşalardan bahsediyordum. Her gün beni görmeye gelirdi; bakan olmak isteseydim, bugün on kez olmuştum.

F.C. Böyle makamlar teklif edildiğinde kayıtsız kalma başarısını gösteren çok az insan tanıyorum.

J.E.H. Beş yıldır görüşmüyorduk. Her onbeş günde bir kitap satın aldığı Gallimard mağazası vardır, ben de kitaplarımı oradan alırım. Gallimard yayınevi yöneticisini sık sık yemeğe davet ederim, geçen yıl bir gün, "Çarşamba günü birkaç kitap almaya geleceğim", dedim. Bana, "Öğleden sonra üç sularında gel," diye cevap verdi ve bende hiç bilmiyormuş gibi Mitterand'ın ne tür kitaplar aldığını sordum. O çarşamba kitapçıya gittim ve kitaplarım için beklemem gerektiğini öğrenince şaşırdım. Kırkbeş dakika kadar bekledim. Sonra parasını ödemek istedim, ama nafile! O esnada dostum kulağıma eğilip "Mitterand arkanda" dedi.
Genelde Mitterand kitapçıya daima Regis Debray ile gider ama bu kez yoktu, zira onunla iyi geçinemediğimi biliyordu; karısı Danielle'in erkek kardeşlerinden biriyle

gelmişti, biraz eğlendirmek için ona, "Günün birinde ikimizin de Cumhurbaşkanı olmadığı bir Cumhuriyette, kitapla Cumhuriyeti'nde karşılaşacağımızı biliyordum" dedim. "Hakkınızda çok şey duydum, Jean-Edern", diye cevap verdi. Bana ismimle hitap etmişti, ben sizin hakkınızda daha fazla şey duydum" üstelik yayımlanmış bir tek eseriniz olmamasına rağmen" diye karşılık verdim.
O zaman biraz tartıştık, "Ben ne bakan, ne büyükelçi; hiçbirşey değilim ama bana bir ambargo uygulanıyor" dediğimde, "Benim değil sizin karakterinizin hatası bu" diye yanıtladı. Tartışmayı kesmek için el sıkıştık, ben faturamı ödemeye yollanırken bir kez daha çağırıldım. Mitterand beni yayınevi yöneticisinin bürosunda bekliyordu, konuşmayı sürdürmek istiyordu. İşte o zaman, "Ne kadar zayıf olursanız, verecek o kadar az şeyiniz olur", dedim, "Beni devre dışı bırakmak istiyorsunuz, sizinle olan anlaşmazlığım benim tek sermayem ve siz bunu ortadan kaldırmak istiyorsunuz. Bu anlaşmazlık dokuz senedir sürüyor, bir üç yıl daha uzamalı", dediğimde son derece zekice," Niye, bir anı yazarı olduğunuz için mi?" diye yanıtladı. Çok akıllıca bir cevaptı.
Belki de bir yazarın gücü burada yatmaktadır. Bazıları buna rezervler koymasına rağmen Graham Greene ve bir çok usta yazarın Küba'nın yanında tavır alması büyük şans; çünkü onlar tüm bu cömertliği, günlük tutkuları ve iktidarda bir Don Kişot olabilmenin gerektirdiği bu realizmi -ki bu çok büyük bir zıtlık- anlayabiliyorlar. Bu gerçek!
Almanya'nın birleşmesi hakkında ne düşünüyor sunuz?

F.C. Benim için durum çok açıktır. İki Almanya'nın olduğu dönemde bölünmenin haklı gerekçeleri vardı; biri sosyalizmi, diğeri kapitalizmi inşa ediyordu. Her ikisinin de kapitalizmi inşa etmeye karar verdiği andan itibaren bu bölünmenin anlamı da kalmadı: İkisinin birlikte büyük bir güç oluşturma hedefi karşısında, bu birleşmeye karşı hangi arguman getirilebilir?

J.E.H. Ama, Küba kapitalistler arasındaki çelişkilerden faydalanarak Almanya veya Japonya ile ekonomik ilişkilere girebilir mi? Sovyet yardımı askıya alınırsa, bu kapitalist dünyaya Japonya ve Almanya aracılığıyla girebilir mi?

F.C. Kapitalist dünyadan bir yardım bekleyemeyiz, gerçekte beklemiyoruz da.

J.E.H. Kapitalist dünyanın hiçbir ülkesinden de mi?

F.C. Hayır. Hiçbir yardım beklemiyoruz ve asla böyle bir yardım almadık. Kendi güçlüklerimizle yalnız başımıza, kendimiz başa çıkmak zorundayız. Yıllardır bir tek kapitalist ülkeden başka bize cömert davranan olmamıştır; o da İsveç'tir. Angola'yla dayanışmamızı takiben İsveç Parlemantosu eşit bir oylama sonunda biraz da keyfi olarak bu yardımı askıya alma kararı aldı.
Bir yardım gibi değil de, ortak çıkarlar bazında ve belirli branşlarda olmak kaydıyla kapitalist ülkeler, ülkemizde yatırım yapabilirler.
"Mac Donald's" hamburgerlerinden bahsettiniz. İç tüketim maddelerini üretmek üzere ortak şirketler kurmak çok anlamsız; ihracata yönelik olursa ortak şirketler oluşturmak için yatırım kabul edebiliriz. Kapitalist bir ülke için olduğu kadar sosyalist bir ülke için de kapitalin bir ihtiyaç olduğu bir gerçek. Bir Üçüncü Dünya ülkesi olarak sosyalist Küba'nın kaynaklarını optimize etme ve kalkınmasını planlama imkanı var.
Devlerin yanında hiçbir ülkenin kendi kalkınmasını geliştiremediği gerçeğinden hareket edecek olursak, kalkınmanın planlanması bana çok temel bir şey olarak görünüyor. Devler kendi kendimize kalkınmamıza izin vermiyor, Üçüncü Dünyanın hiçbir ülkesinin kapitalist yolla kalkınmasını istemiyor. Şu neo-liberalizm Asya, Afrika, Latin Amerika'nın az gelişmiş ülkeleri için akıl almaz bir felaket!

J.E.H. Evet, korkunç.

F.C. Bir gün, "Bu gidişle sonunda parkları ve yolları da özelleştirecekler", diye espri yapıyordum, ama hayrettir, gerçekleşiverdi. Latin Amerika'da parklar ve yollar özelleştirilebilir hale geldiler.

J.E.H. Ama bu Fransa'da da başladı. Plajlar özelleştirildi, artık denize girebilmek için para ödemek gerekiyor. Yanlış yere parkeden arabalar artık özel şirketlerin garajına çekiliyor. Liberallik hokkabazlığıyla herşey özelleştiriliyor.

F.C. Bizim gibi ülkelerde bunun sonuçları öylesine olumsuz olacak ki, kitleler çok şiddetli bir tepki gösterecekler. Zamanı gelince bu da olacak.

J.E.H. Batı ülkelerinin dramı kültürün yokedilmesidir."Tele Marti"nin sizin için neden önemli bir mücadele haline geldiğini anlıyorum. Paris'te televizyonu açtığımda, kendimi Houston'da, Los Angeles'ta buluyorum. Aşağı inip sokağa çıktığımda hala Paris'te yaşadığımı görünce şaşırıyorum. Basın-yayının etkisi öylesine önem kazanıverdi ki; aynı şekilde K .Amerikan dizileride. Neredeyse Fransız olmaktan utanır hale geldik. Oysa Fransa kültürel ve ekonomik olarak önemli bir güç. Küba'nın çok önemli bir gücü olduğunu sandığım bir noktayı, yani kültür geleneğini atladınız. Bu kültür geleneği nizle sanatta, harika müziğinizle, plastik sanatlar alanında yeni atılımlarla K. Amerikan dizilerinin yerini parlak bir biçimde dolduruyorsunuz. Küba'nın geleneksel kültürü koruma konusunda dünyaya bir nev'i örnek teşkil edeceğini düşünmüyor musunuz? Bu da bir ideolojik silahtır.

F.C. Bu alanda yaptıklarımızın doğru ve başarılarla dolu olduğunu sanıyorum; evrensel kültürü yadsımadan, evrensel kültürün en güzel yaratılarından; özellikle de zengin Karaip ve L. Amerika kültüründen mahrum kal-

maksızın bütün ülkelerde yapılması gerekenin bu olduğunu düşünüyorum. Bizi ilgilendiren tek şey, yalnızca kendi, kültürümüzün değil, aynı zamanda bir L. Amerika kültürünün bir bütün olarak geliştirilmesi. L. Amerika kültürü gerçekten çok güzel ama şu anda L. Amerika'da yazılı basın, radyo, televziyon ve sinema kanallarına el koyan ABD tarafından etki altına alınmış, önemli bir erozyona uğrama tehlikesi ile karşı karşıya. Fransa'da gözlemlediğiniz bu olay, orada çok daha üst boyutlarda yaşanmakta.
Biz de K. Amerika ürünü bazı şeyleri gösteriyoruz. Bu çok mantıki ama olabildiğince seçici olmaya çabalıyoruz.

J.E.H. Çok akıllıca yapıyorsunuz bu seçimi.

F.C. Herşeyi seçebilmek olası değil, çünkü televizyonlar uzun saatler açık ve sinemalar sürekli çalışıyor. Biz de en iyisini seçmeye çalışıyoruz.

J.E.H. Üç gün önce bir K.Amerikan okulunda geçen uyuşturucu müptelaları ile ilgili, K.Amerika'nın kötü bir imajını veren bir film seyrettim. K.Amerikan yapımı bir filmdi. Vietnam Savaşı ile ilgili oldukça acımasız görüntülerle dolu bir film daha seyrettim. Yani judoda olduğu gibi durumu tersine çevirme sanatını kullanıyorsunuz.

F.C. Bazıları gerçekten çok mükemmel olan L.Amerikan filmlerini ve serilerini göstermeye çalışıyoruz olabildiğince. Garcia Marquez'in başkanlığını yaptığı bir kuruluş tarafından yönetilen bir uluslararası sinema ve TV okulumuz var ve her yıl Latin Amerika televizyon ve sinema festivalleri düzenliyoruz.
Yalnızca Küba kültürüne değil, aynı zamanda Latin Amerika kültürüne ve genelde Üçüncü Dünya kültürüne sızmaya çalışan ABD karşısında birbirimizi desteklemek zorundayız.
Yani ulusal kimliklerimizin korunmasında ek bir unsur

olarak halklarımızın kültürünü geliştirmeye çabalıyoruz.
Yalan-yanlış bilgilendirmeden bahsediyorsunuz bu, ABD tekelinin iletişim araçlarına el koymasının bir sonucudur. Her konuda her türden kamuoyu oluşturuyor. Bu bizim çok yakından tanıdığımız bir mücadele yöntemi.

J.E.H. Sizi sıkmıyorsam bir soru daha.....

F.C. Rica ederim, istediğiniz kadar zamanımız var.

J.E.H. Devrimin en önemli elçisi kültürdür, sanıyorum.

F.C. Doğrudur, bu konuda elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz. Bunda başarılı olup olmadığımızı bilemiyorum ama giderek bunun bilincine daha fazla varıyoruz.

J.E.H. Evet, burası kesin, eminim başaracaksınız. Buna ihtiyacımız var.

Ö. Fatih Fransa'da bazı üniversitelerde İspanyol Dili bölümleri var ve her bölüm öğrencilerinin başvurduğu kitapların bulunduğu bir kütüphanesi var. Buralarda Arjantin, Peru, Brezilya'dan gelen dergiler bulunabilirken ve üstelik de Küba'nın harika kültür dergileri varken Küba'dan gelen hiçbir dergi yok. Küba'yı bu dergiler aracılığıyla tanımak çok iyi bir fikir. Ve bu konuda yapılması gereken esaslı bir iş var. Buraya gelmeden önce özellikle de Paris'teki üniversiteleri gezip, kütüphanelerdeki yetkililere sordum, "Niye Küba dergileri yok? Bunlar yasak mı?" "Yo, hayır, hiç böyle bir öneri gelmedi!' diye cevapladılar.
Paris'teki L.Amerika Derneği'nin yanındaki L.Amerikan Enstitüsü dört katlı kütüphanesinde ender olarak Küba'dan bir kitaba rastlıyoruz. Dergi ise hiç yok.

F.C. Bu önerinize çok teşekkür ederim.

J.E.H. Bununla ilgilenecek en az 200 kişilik bir servis gerekiyor.

F.C. Olabilir. En azından bir Kültür Bakanlığı'nın bununla uğraşması lazım.

J.E.H. UNEAC (Kübalı Yazar ve Sanatçılar Birliği) da Waldo gibi harika insanlar var. Abel Prieto örneğin, çok iyi son derece açık, son derece hoşgörülü, son derece coşkulu ve son derece ateşli. Burada büyük bir coşku var.

Ö.F. İzninizle tekrar aynı konuya döneceğim. Paris'te geleceğin diplomat öğrencilerinin yetiştiği Siyasal Bilimler Enstitüsünün İspanyol Dilleri Bölümü'nde de bir tek dergi yok.

F.C. Avrupa'da bize karşı açılan büyük medyatik kampanya karşısında bir çeşit şüpheciliğe düştük herhalde, bu tür olanakları değerlendirmesini bilemedik.

J.E.H. Çok geç sayılmaz;

Ö.F. Küba'da olup bitenleri öğrenmek isteyen Latin Amerikan Bölümü öğrencilerini bundan mahrum etmeyiniz.

J.E.H. Özellikle de Küba dünya tarihinde gerçekten bir örnek teşkil etmektedir. Ben daha fazla Kübalı yazarın kitabını basmaya çalışacağım ve bu konuda Kültür Bakanınız Armando Hart ile UNEAC'dan bazı kişilerle de görüştüm.

F.C. Hart ile görüşebildiniz mi?

J.E.H. Evet.

F.C. Çok iyi. O'na bu düşüncenizden bahsettiniz mi?
Bu analiziniz için çok teşekkürler. Bize çok yardımı ola-

cak, şu an bu tecrit politikasına karşı hiçbir zaman olmadığı kadar mücadele etmek zorundayız.

J.E.H. Az bir gücümüz var, ama gerçeği söyleme gücüne de biz sahibiz der Soljenitsin. Pek sempatik biri değildir ama, "Gerçeğin ağırlığı dünyanın ağırlığından da fazladır", der.

F.C. Çok doğru ama bu gerçeği nasıl kullanacağımızı da bilmek gerek, zira bazen kötü amaçlar için de kullanılabilir.

J.E.H. Soljenitsin Nobel ödülünü alırken Amerikan gazetecilerine saldırdığı gün derhal sansüre uğradı ve Amerika'da bir daha kimse onu konuşturmadı.

F.C. Bildiğim, Vietnam Savaşı sırasında iyi bir tavır takınmadığıdır. Yaşadığı dönemde geçenleri anlatmıştır, ancak hemen ardından aldığı politik tavırları olumsuzdur, gericidir.

J.E.H. Son derece gerici politik tavırlar takınmasına rağmen yine de büyük bir yazardır. Balzac da gerici ve kralcıydı ama yine de büyük bir yazardı.

F.C. Balzac'ın bütün istediği bir soyluluk ünvanı alabilmekti; yaşamının en büyük yanılgısı da buydu.

J.E.H. Çok doğru.

J.R. Balzac olmadan Marx Komünist Manifesto'yu yazamazdı.

J.E.H Marx Balzac'ı çok severdi. Şimdi şayet sizi rahatsız etmezse isterseniz biraz daha kişisel sorulara geçelim, çünkü Fidel Castro'yu tanımıyoruz; efsanevi yanı bilinirken, insan olarak tanımıyoruz.Tercih ettiğiniz kitaplar hangileridir, hangileri üzerinizde büyük etki bırakmıştır?

F.C. Daha önce Don Kişot'tan sözetmiştik, Don Kişot beni etkilemedi yalnız bir gün anladım ki benim başımdan geçenlerle onun başına gelenler aynı. Gelelim beni çok etkileyen yazarlara....
Victor Hugo ve eseri Sefiller. Bu kitabı oldukça erken okudum. Bu yazar bu eseriyle üzerimde büyük bir iz barakmıştır.
Romain Rolland'ın Jean-Christophe adlı eserinin bütün ciltlerini okudum, bir harika, müthiş zevk aldım.

J.E.H. Romain Rolland... Müzik üzerine yazdıkları güzel, ama bir pasifistti.

F.C. Müzikle insan olmayı yakınlaştıran harika bir anlatımı vardı.

J.E.H. Çok güzel.

F.C. Hayran olduğum yazarlar... Dostoyevski tabii ki, Dostoyevski'nin bütün eserlerini okudum, Budala, Karamazov Kardeşler, Suç ve Ceza. Sibirya'daki mahkumlar ve hapishaneler üzerine de yazmıştı.....

J.E.H. Bu kitap Fransızca'da Memoires Ecrites Dans Un Sous-terrain (Yeraltından Notlar) adıyla çıkmıştı.

F.C. Tolstoy'u çok sevdim, özellikle çok akılcı bir eser olan Savaş ve Barış'ı... Büyüleyici bir eser.

J.E.H. Hele de kitabın son yüz sayfasındaki peygambervari söylevi.

F.C. Birden fazla okudum. Bu roman üzerine Sovyet yapımcıların yaptığı film ile İngilizlerin yaptığı çok iyi bir mizansene sahip diziyi de gördüm.
Çağdaş yazarlardan en sevdiğim Hemingway'dir.... Öylesine gerçekci yazıyor ki, o ne muhteşem tasvirler....

Bütün yazdıklarını okudum. Ve tabii ki Küba'da yazdığı kitaplardan biri olan ve Küba'da geçen Yaşlı Adam ve Deniz'ini de. Bir harika, bütün kitap boyunca yaşlı adamın monologu, kendi kendisiyle konuşması; şimdiye kadar okuduğum en mükemmel eserlerden biri.

J.E.H. Siz henüz yaşlı adam değilsiniz, ama Amerika'nın en büyük balığısınız.

F.C. Çanlar Kimin İçin Çalıyor'u da çok sevdim çünkü savaş sırasında cephe gerisindeki dağınık, kesmekeş ortamı ve yaşananları anlatıyor bu kitapta. Klasik yazarlardan Stephan Zweig'i de çok sevdim, Zweig'in hemen hemen bütün biyografilerini okudum. Ludwig'i de okudum ama Zweig kadar severek değil, Ludwig, Zweig'in düzeyine çıkamıyor.

J.E.H. Fransız tarihçi Michelet'yi sever misiniz?

F.C. Sanırım kitaplarından birini okudum. Bir iki kitabını sayabilir misiniz?

J.E.H. Tabii, Fransız Devrimi Tarihi.

F.C. Fransız Devrimi üzerine Jaures'i ve yazılanların içinde en kötülerinden biri olduğu söylenen Thiers'i okudum. Thiers'i lise bitirme sınavları sırasında okumuştum. Girondinlerin Tarihi'ni de okudum.

J.E.H. Michelet'yi çok seveceğinizi sanıyorum.

F.C. Lamartine'i, Thiers'i, Jaures'i okudum. Yanlış anımsamıyorsam, Mathiez'in bazı eserlerini de. Michelet Fransız Devrimi tarihi üzerine mi yazdı, demiştiniz? Bir araştıracağım.

J.E.H. Okuduğunuzda bayılacaksınız. Reform, İspanyol imparatorluğu, Charles Quint ve Christophe Colomb üzerine de yazmıştı.

F.C. Çok iyi bir yazar olan İspanyol Perez Galdos'un bütün koleksiyonuna da sahibim. Bütün eserleri var. Hemen hemen hepsini okudum. İspanya'nın Fransızlar tarafından istila edildiği andan başlayarak Napolyon istilasını anlatıyor.
Benim trajedim, bugün halka malolmuş bir insan oluşum. Okumam gereken yığınla kaliteli eser varken ayırabileceğim zaman giderek daha kısıtlı hale geliyor.
Hapiste geçirdiğim o iki yılı nasıl özlediğime inanır mısınız; yaşamımda en çok kitap okuyabildiğim dönem buydu; günde oniki, ondört, onbeş saat okuduğum olurdu, okumadan duramazdım; çoğu zaman orada geçirdiğim zamana özlem duyarım.

J.E.H. "Model Hapishane" nizi gezdim.

F.C. Sanırın Balzac'ın çoğu eserini de orada okudum. "Acı Hayat" adlı eserini de daha önce okumuştum.

J.E.H. Okumaya zamanınız olmuş. Peki, şimdi zaman bulabiliyor musunuz?

F.C. Evet, okuyorum. Şu anda birçok şeyi birarada okuyorum. Bunların arasında Homer döneminden bu yana, "Antik Grek Tarihi de var.

J.E.H. Kimin?

F.C. Struve isminde bir Sovyet yazarın. Bu metinlerin burada da basılmasını istedim ve Kültür Bakanı'na, "Bu kitapları bana gönderiniz, Grek tarihi üzerine hangi çözümlemeyi önerdiğini görmek isterim", dedim.
Çok iyi yazılmış. Okul kitaplarında veya klasik eserlerde öğretilmeyen birçok şeyin çözümlemesini veriyor. Ben zamanında Heredot, Plutark, Tite Live Suetone gibi klasikleri okudum. Bu kitap tarihin farklı bir yorumunu getiriyor. Hoşuma gitti.

J.E.H. Latince öğrendiniz mi?

F.C. Ortaokuldayken. O kadar.

J.E.H. Ya Grek?

F.C. Yo, hayır. İliada ve Odisse'den çok sözedildi ve dilimizin kökenlerini açıklamak için bazı kavramlar verildi. Bugün İliada'yı bir başka açıdan, tarihsel materyalizm açısından okumak isterim. Bu tarihsel süreç, gelenekleri ve görenekleriyle çok ilgimi çekiyor. Şu sıralar bir de Sovyet bir yazar olan Kovaliov'a ait antik Roma tarihini de okuyorum; bu kitaplar burada da basıldı. Boş bir zamanımda da çok enteresan bir koleksiyon olan Özel Yaşamlar Tarihi'ni okudum; Roma döneminden başlıyor: Aile ilişkileri, kadının durumu, çocuk haklarının ne olduğunu, baba, anne, ailenin rolü, hukuki ilişkiler, Romalıların yaşamı ve ölümü..... vb konuları işliyor.

J.E.H. Küba'da boşanmanın ciddi bir sorun olduğunu biliyorum; Karl Marx'ın, genç Marx'ın boşanma aleyhine yazdığı çok güzel bir yazısını hatırlatırım size.

F.C. Marx örnek bir sadık eş idi.

J.E.H. Çok doğru.

F.C. Uzun zaman önce Marx ve Lenin'in de biyografilerini okudum; beni derinden etkiledi; tabii politik yazıları da. Marti de beni çok etkilemiştir, ama Marx üzerimde doğrudan bir etki bırakırken edebiyatın üzerimdeki etkisi dolaylı olmuştur; daha önce Victor Hugo'nun Sefiller'i örneğinde olduğu gibi.....Tarih konusunda askerlik üzerine ve bilimsel konular üzerine yazılı birçok kitap okudum.

J.E.H. Michelet'yi de büyük bir ilgiyle okuyacaksınız.

F.C. Özel Yaşamlar Tarihi'ne dönecek olursak, bunlar ciltli, çok ağır kitaplardır.

J.E.H. Biliyorum, bende de var.

F.C. Barselona'da bir yayınevi sahibi olan ve Garcia Marquez'in de kitaplarını basan şahıs bunları bana hediye etmişti... hala yeni ciltleri basım halinde; bende üç cildi mevcut, müthiş bir zenginlik.. Bu eserin Avrupa'da tanındığı ismini bilmiyorum ama size tavsiye ederim.

J.E.H. İsmi, "Histoire de la vie privee", Seuil yayınlarından, son derece kaliteli bir tarihçi olan Georges Duby'nin.'"Ozel Yaşamlar" koleksiyonunu o yönetiyor; Fransız Akademisi üyesi, televizyon yedinci kanalı başkanı. Zaman zaman görüşüyoruz. Bu kitabı ilgiyle okuduğunuzu kendisine söylerim; Küba'ya davet edilmekten memnunluk duyacaktır.

F.C. Çok sayıda tarihi kitap, biyografiler ve Antikite üzerine klasik eserleri okudum; savaşlar tarihi, özellikle de İkinci Dünya Savaşı tarihini. Bu savaş üzerine, Batı ve Sovyetler Birliği üzerine yazılmış hemen hemen tüm eserleri okudum.

J.E.H. Çok sevdiğiniz bir general var mı?

F.C. Olduğunu sanmıyorum. İkinci Dünya Savaşı'na katılanlar arasında Sovyet Joukov'u gösterebilirim. Batı'da Montgomery iyi bir askeri kumandan, kibar bir adam idi.. Almanlara geldiğimizde, Rommel'in çok zeki bir kumandan olduğunu düşünüyorum; Kuzey Amerikalılarda ise öyle çok değerli bir kumandan yok. Bu kadar araç ve kaynakla onbinlerce uçak, binlerce gemi, onbinlerce tank, yüzbinlerce askerle Avrupa'yı istila etmek için büyük bir kumandan olmak gerekmiyordu.

J.E.H. Marion Shriver ile yaptığınız söyleşide, haklarında oldukça iyi şeyler söylediğiniz sekiz Amerikan Cumhurbaşkanı gördünüz (Kennedy hariç) sizce Amerikan Cuhurbaşkanları içinde en iyi, en zeki ve en ilginç olanları hangileriydi?

F.C. En mütevazi olanı şüphesiz Carter'dı, çünkü belli bir ahlak anlayışına sahipti, ilkeli bir insandı. Carter bir devlet başkanını öldürtemezdi; ama tüm diğerleri bir komplo yapabilecek türden insanlardı. Kennedy ise en parlaklarından biriydi.

J.E.H. Ya Nixon?

F.C. Hayır, o değil. Nixon son derece yeteneksiz biriydi. Üçüncü Dünya Savaşı üzerine yazdığını değilde, başkan yardımcılığı esnasındaki deneyimlerini anlattığı yanılmıyorsam" Yedi Kriz" isimli kitabını okudum. Kendini göklere çıkarıyor. Nixon zaten iyi bir kitap yazabilecek biri de değildi.

J.E.H. Bir gün siz de anılarınızı yazacak mısınız?

F.E. Yazmam gerekir, bunu bana çok kez önerdiler; ancak, okumaya bile zaman bulamıyorsam ve sorunlar giderek daha karmaşık bir hale dönüşüyorsa, tehlikeler giderek daha da büyüyorsa, bunu nasıl yapabilirim?
Bana bu soruyu soranlara şöyle yanıt veriyorum: Bugün yazmaktan ziyade tarihin kendisine katkıda bulunmam gerekiyor. Tarihi yazmak için önce onu yaratmak gerek, kalıcı bir eser bırakmak gerek ve bizim tarihimizin de henüz bitmediğine inanıyorum. Anlıyor musunuz?

J.E.H. De Gaulle de anılarını yazmıştı ve çok güzel bir kitaptı.

F.C. De Gaulle'un Anılar'ını okudum; çok ilginçti. Mükemmel bir tarihi kaynak sayılabilecek Churchill'in 'Anı-

lar'ını da okudum. Ama ben bunu gerçekten ne zaman yapabilirim? Yazacaklarımı kaleme almak için yeterince özgürlüğe ne zaman sahip olabileceğim?

J.E.H. Hangi ressamları ve heykeltraşları seversiniz?

F.C. Uluslararası planda Meksikalı ressamları, devrim sonrası resmin büyük ustalarını: Diego Rivera, Siqueiros, Orozco. Resim alanında derin bilgim olmamasına rağmen Picasso'yu da sevdim. Bazı klasikleri de.
Birçok Kübalı ressamımız var: Portocarrero, Mariano, Wilfredo Lam, Carlos Enriquez, Servando Cabrera, Victor Manuel, Amelia Palaez, Fidelio Ponce ve diğerleri. Gençler arasında giderek öne çıkan değerli ressamlar var: Carol, Bedia, Tomas Sanchez, Flavio Garciandia, Nelson Dominguez, Flora Fongy Zaida del Rio. Fransa'da iyi tanınan Raul Martinez ve Manuel Mendive'yi de unutmamak gerek. Klasiklerden meşhur bir kaçını saymak gerekirse; Raphael, Michel-Ange Rembrandt, Goya, Van Gogh'un resimlerine hayranım; ancak bir resim uzmanı olmaktan çok uzağım.
Çağdaş heykeltraşlar arasında Havana'da Lenin'in mermerden bir heykelini yapan Kerbel isimli bir Sovyet heykeltraşını beğenirim. İlk çağlardan bu yana bütün klasik eserlere hayranım. Hangi genç Milo Venüs türünden platonik bir aşk yaşamamıştır?
Kübalı heykeltraşlara gelince bazıları belli bir üne kavuştu. Önde gelenler arasında şimdi hemen hemen hepsi ölmüş olan Sicre, Ramos Blanco, Glabert'i sayabilirim.

J.E.H. Zoo'yu yapan, Guantanamo yakınlarında oturan kendi kendisini yetiştirmiş köylü bir heykeltraşınız var. Bu çok güzel bir şey!

F.C. İsmi İnigo'dur. Enteresan bir hikayesi vardır.
Bir de Rita Longa adında öne çıkmış bir hanım heykeltraşımız var. Çok özgün bir stili var, hala aktif.

Öğrencilik yıllarımda onun heykelleri beni çok etkiliyordu. Şimdi Küba'da anıt heykel alanında biraz ilerleme var.
Daha şimdiden özellikle meydanlarda, büyük halk yığınlarının toplandığı taşra şehirlerinin meydanlarında çok önemli eserler var.
Son derece değerli çalışmaları olan genç bir heykeltraş kuşağı yetişiyor. İçlerinde Sergio Martinez (Havana Parkı'ndaki Don Kişot heykelini yapan, geçenlerde kaybettiğimiz heykeltraşımız), Delarra, Enrique Angulo, Jose Villa, Augustin Lescay ve diğerlerini sayabiliriz. Mimarlarımız arasında yalnızca üçünü, Antonio Quintana, Mario Girona, Joaquin Galvan'i belirtmekle yetineceğim. Yabancılar arasında Niemeyer'in eserlerine hayranım.

J.E.H. Çok güzel eserleri var. L'Humanite gazetesinin ve Komünist Partisi'nin Paris'teki merkezini yapan da odur.

F.C. Çok üretken biriydi.
İlgimi çeken müzik türünü sormuştunuz. Klasikler arasında özellikle senfoni ve konçertolarıyla Beethoven. Ender boş zamanlarımda dinlemekten büyük zevk aldıklarım arasında Mozart, Tchaikovski, Bizet, De Falla gelir. Wagner'in eserleri arasında da sevdiğim birkaç var. Nazilerin favori bestecisi olma bahtsızlığına düşmüş biri olsa bile. İma Sumac'ın büyüleyici yorumuyla Amerikan-Kızılderili şarkılarını ve melankolik müziğini de severim. Myriam Makeba'yı sayısız kereler ve büyük bir zevkle dinlerim; Victor Jara, Violetta ve İsabel Parra'yı da. Bizim çağdaşlarımız arasında Theodorakis'i, Lecuona, Garcia Caturla ve Amadee Rodan gibi son derece parlak olanları ve şu anda ölmüş bulunan Leo Brouwer, Harold Gramatges ve Carlos Farinas gibileri unutamam. Frank Fernandez ve Jorge Louis Prats gibi dünya çapında ünlü yorumcularımız da var. Kayıtsız şartsız büyük hayranlık duyduğum çağdaşlardan yurtaşlarım olan Silvio Rodrigez, de Pablo Milanes ve Sara

Gonzales'i severim. Bir alay genç şarkıcı ve besteci de var ama yaptıkları müziğe hala pek alışamadım. La Marseillaise ve Enternasyonal, sizin de şüphe etmeyeceğiniz üzere en sevdiğim marşlardır.

J.E.H. Size saçma gelecek bazı sorular sorabilir miyim?
Kaç kasketiniz var?

F.C. Doğrusu ben de bilmiyorum. Birisi istiyor, çıkarıp hemen veriyorum. Bana eşlik edenlerden biri yenisini getiriyor, onu takıyorum. Bir iki gün sonra bir başkası istiyor; stokta kaç tane var bilmiyorum, hesabını tutmuyorum ama yılda onbeş, yirmi, otuz kasketle devletin iflas edeceğini sanmıyorum. Hepsi son derece basit kasketler, birkaç 'centavos' bile tutmaz.
Bir tane de Maradona'ya hediye etmiştim.

J.E.H. Ben de bir tane isterdim!

F.C. Şu an taktığım kasketi size memnuniyetle hediye edebilirim. Hediye ettiğim kasketler temsilcilik masraflarımın içindedir.

J.E.H. Teşekkürler. Ben de size birşey hediye etmek isterdim ancak mahiyeti konusunda iyice bir düşünmem gerek önce.

F.C. Bana önceden bir kitabınızı hediye etmiştiniz zaten; '1' Evangile du Fou' (Deli'nin İncili) Son kitabınız.
Ben aynı anda altı yedi kitap birden okurum.

J.E.H. İçinde sizin çok hoşunuza gidecek şeyler olduğunu göreceksiniz.

F.C. Bir solukta okuyacağıma emin olabilirsiniz. Okuyacağım kitabı yorgun olup olmadığıma, o an yapmakta olduğum işe bağlı olarak değişen ruh halime göre seçerim. Sevdiğim yazarlardan sözederken Garcia Marquez'den bahsetmedim. Bütün eserlerini okudum, çok severek.

J.E.H. O da birçok Amerikalı gibi -burada politikadan değil, edebiyattan sözediyoruz- bir kitap yazmıştır, o da çok büyük bir eser olan "Yüzyıllık Yalnızlık" Kübalı yazarların iyi tarafı verimli olmaları.

F.C. Ansiklopedik olmakla birlikte harika bir eser.

J.E.H. Bizim gibi Kelt asıllı. Bizim familyadan.. Onu iyi tanırım.

F.C. Olağanüstü bir insandı. İyi tanır mıydınız? Onu tanımış olmak büyük bir ayrıcalıktır.

J.E.H. Wilfredo Lam'ı da tanırdım; onunla birlikte yaşadım bile.

F.C. Wilfredo Lam'i ben de tanırdım, muhteşem bir insandı, büyük prestij sahibi müthiş bir eser bıraktı. Paris'te yaşıyordu ve Küba'ya geldiği sayısız ziyaretlerinde onunla sohbet etme olanağım oldu.

J.E.H. Hala satranç oynuyor musunuz?

F.C. Ender olarak. Yıllar var oynamadım, iradi bir seçimdir. Kitaplardan öğrenmedim ama bir satranç gerillasıydım, bilim adamı değildim ama kitaplardan başımı kaldırmadım. Onbeş, onaltı yıl kadar önce üçgün üç gece satranç oynayana kadar; bütün sorunlar silindi kafamdan, satrançtan başka birşey konuşamaz oldum, işte o an bırakmaya karar verdim çünkü kötü bir alışkanlık haline gelmişti.

J.E.H. Evet, sizi anlıyorum.

F.C. Artık satranç oynamamaya karar verdim. Bütün günlerimi satranç oynayarak geçirmeye başlamıştım. İşte o zaman kendime, satrançtan başka yapacak şeylerim olduğunu söyledim.

J.E.H. Evet çok korkunç!

F.C. Siz sever misiniz?

J.E.H. Aynı sebepten dolayı çok uzun süredir oynamıyordum. Tekrar Küba'da başladım.

F.C. Burada mı?

J.E.H. Evet, Jorge Risquet ile. Ah, ne partiydi! Sabahın altısına dek sürdü.

F.C. Sorun da bu ya. Bir koyuldunuz mu oynamaya, bir daha duramıyorsunuz. Gece gündüz, ne yemek ne başka birşey!
(Bu arada Fidel Castro aşağıdaki ithafla kasketini bana uzattı).
"Benim gibi bir Kelt ve Don Kişot olan Jean-Edern'e" .

J.E.H. Bu harika işte! Çok mu büyük!.... Yo hayır, kafamız da aynı. Kitaplığınızda bulunan kitaplara bakabilir miyim?

F.C. İstediğiniz gibi bakabilirsiniz, üç kitaplığım var, bu içlerinde en az kitap olanı. Buradaki kitapların çoğu tarım, pratik amaçlı ziraat üzerine okuduğum kitaplar. Burada, çok sevdiğimiz, ziyaretlerinden biri esnasında Küba'da ölen Fransız uzman teknisyenlerden biri olan Andre Voisin vardı. Onu hala anarız.

J.E.H. Yeni hayvancılık teknikleri üzerine çalışırdı.

F.C. Tüm kitaplarını inceledim; Toprak, Otlak, Gübre Kullanımında Yeni Bilimsel Yasalar, Hayvancılık Dinamikleri, İnek ve Otlak ve diğerleri. Otlakların Rasyonel Kullanımı üzerine hayli bilgi edindim bu kitaplardan.

J.EH. Ve bir inek yarattınız!

F.C Evet, bakın! Bütün rekorları kırarak bize günde 100 Litreden fazla süt vermeye başladı, günde ortalama 105 lt. süt verdiği aylar da oldu. Holstayn ve zebu kırması; dörtte üç holstayn ve dörtte bir zebu idi; Gençlik Adası'nda doğdu, ama asla benzerini yapmaya muvaffak olamadık, genetik üzerine çalışarak elde ettik ancak daha sonra bu hayvanı ortaya çıkaran gen kombinazonunu yeniden bulamadık.

J.E.H. Hala yaşıyor mu?

F.C. Öleli epey oluyor ama ribonukleik asidini muhafaza ediyoruz; genetik araştırmalar sayesinde bir gün yeniden kullanabilmeyi ümit ediyoruz. Bu ribonükleik asid dondurulmuştur ve belki günün birinde bu genleri embriyonların üzerine yerleştirmeyi başarabileceğiz. Voisin bizim hocamızdı adeta. Onun kitaplarından sayısız baskısını yaptık Küba'da.

J.E.H. Ziraatta bir de Dumont vardır ama Küba üzerine yazdıklarında biraz ekşiydi.

F.C. Dumont daha ziyade tarım politikası üzerine uzmanlaşmıştı ve bizle ilişkileri de pek dostça değildi; daha ziyade tenkitçiydi, Üçüncü Dünya ülkelerine karşı tutumu da aynıydı: Bütün tarım reformlarının başarısızlığa uğradığını ileri sürmüştü. Tarım konusundaki gerçek düşüncelerinin ne olduğunu öğrenmeyi bir türlü başaramadım. Bizde hırçın, kendinden başka hiçkimseyi beğenmeyen bir insan imajı bıraktı.

J.E.H. Özellikle de pek açık bir insan değildi.

F.C. Bu kitaplıkta Lenin'in "Bütün Eserler"i var, ara sıra belleğimi tazelemek için bu eserlerden birini alırım elime. Şurada Kübalı yazarların birkaç kitabı var; bunlar, Küba Tarihi, Domuzlar Körfezi üzerine veya Che'nin (veya Che üzerine yazılan) eserleri, Jose Marti'nin eserleri;

bunlar bana 1971'de Şili'ye yaptığımız ziyareti anımsatıyor; bu benim hıristiyanlarla ilk karşılaşmam. Bunlar, çeşitli konularda belgeler, galiba?!...

J.E.H. Ya bu, bu nereden geldi?

F.C. Bazı ziyaretçilerin getirmiş olduğu hediyelerden biri. Bütün bu hediyelerden, ileride devlet malı olacak bir koleksiyon oluşturuyorum.
O da bir İspanyol hanımın hediyesi; bakınız, çok değer verdiğim bir saat bu: Dünya nüfusunu gösteriyor: Şu anda 5.247 milyon insan var dünyada bakınız rakam sürekli yenileniyor, şu da Küba'nın nüfusunu gösteriyor; 10.520.000.

J.E.H. Küba'da bir günde kaç çocuk doğuyor?

F.C. 500 civarında...
Bu inek çok meşhur oldu, Gençlik Adası'nda bir heykeli dikilidir bu ineğin. Heykeli dikilen tek hayvandır; bu inek Küba'da genetiği teşvik etmiştir ve insanın bilime olan inancını tazelemiştir.

J.E.H. İsmi F-I mi?

F.C. Hayır, Ak Meme. F-I bilimsel adıydı.

F.E.H. Altın ineğe tapınmaktansa anıtını dikmek daha hayırlıdır.

F.C. Ben bu ineğe neredeyse hayranım, onu hep sevgi ve şükranla anarım; hayvanın insana yaptığı yardımın böylece farkına varıyorsunuz. Bu inek bütün bir okulun süt ihtiyacını karşılıyordu. Antik Grek'ten beri büyük askeri komutanların heykellerini dikebiliyorsak bir okulun bütün öğrencilerini besleyebilecek kapasitede süt veren bir hayvanın heykelini niçin dikmeyelim?
Ayrıca bu ineğin büyük babası olan Rosafe adlı bir bo-

ğanın ismini taşıyan bir hayvancılığı geliştirme merkezimiz var. Sanırım Küba, dünyada bir hayvanın heykelini diken ve bir döllenme merkezine bir boğanın adını veren tek ülkedir. Bu, son derece kaliteli bir boğaydı.

J.E.H. Çok güzel! Ya bu taş nereden?

F.C. Bu taşı bana Frei Betto getirdi. Brezilya'da bir madenden.

J.E.H. Altın mı?

F.C. Oradan eskiden çok altın çıktığını biliyorum, hala varsa, böyle bir taşla zengin oldum, demektir.
Bu elimdeki Küba'da bulunan bir istiridye kabuğu.

J.E.H Kulağa dayayınca Küba müziği geliyor mu?

F.C. Bu da prehistorik çağdan bir köpek balığı dişinin fosili. Bunu bana K.Amerikalı bir sinemacı, bir denizaltı araştırmacısı getirdi.

J.E.H. Cousteau mu?

F.C. Hayır, Cousteau değil. Cousteau'nun benzeri çalışmalar yapan bir K. Amerikalı; Al Giddings.

J.E.H. Bir köpek balığı dişi. Hiç fena değil!

F.C. Bu da 29 Kasım 1971'de Şili'de 80 hıristiyan papazla yaptığım görüşme;katoliklerle ilk toplantımın üstünden neredeyse 20 yıl geçmiş. Size bir fotokopisini yaptırayım.

J.E.H. Sizin bir zamanlar söylemiş olduğunuz bir sözü hatırladım şimdi. "Politika için en iyi yaş seksendir", demiştiniz. Bu, sizin, hala politika yapacak yaşa erişmediğiniz anlamına mı geliyor?

F.C. Bir kez, yanılmıyorsam Platon bir politikacının buna bütün yaşamı boyunca hazırlanması gerektiğini ancak ellibeş yaşından önce herhangi bir yetki almaması gerektiğini söylüyordu. Platon'un yaşadığı dönemde ellibeş yaşın bugünün seksen yaşma tekabül ettiğini söylüyorum ben. Bunu şaka olsun diye söylemiş olabilirim, ancak devrimci olmanın en güzel yaşının yirmi olduğuna inanıyorum; bizim de başladığımız yaştı; günün yirmi saati bütün enerjimizi yaptığımız işe adadığımız bir yaştır bu. Bunu ellisinde yapamayız. İnsanın yaşı ilerledikçe daha muhafazakar olup olmadığını, korkuya kapılıp kapılmadığını soruyordunuz. Yaş ilerledikçe iktidara geldiğimizde sahip olduğumuz deneyimsizliğimizi (bilgisizliğimizi) aşarız, diyorum. En zor görev kuşkusuz iktidarı kullanabilmektir. Genelde insanlar iktidara geldiklerinde çok az deneyime sahip oluyorlar ve devrimciler çok genç, hiçbir deneyimleri yok. Görüşleri ve hedefleri var kuşkusuz, en iyi temel görüşlere sahipler; ancak ekonomi alanında hiçbir deneyimleri yok. Sözünü ettiğimiz tüm bu küçük işçi müfrezeleri, gönüllü askerlik iş ve araştırma okulları devrimci mücadele ruhuna bağlı olarak ortaya çıkmış şeylerdir.

İş ve Araştırma Merkezi düşüncesini Marx ve Marti'den aldık, ama bu daha önce hiçbir yerde uygulanmamıştır; bununla birlikte gençliğimizin eğitimine katkısı büyüktür. Gençlerimizi ne iş olursa olsun çağırabilirsiniz, fiziksel işlere bile, elleriyle çalışmayı öğrenmişlerdir.

Kırk yaşın altında herkes gençliğinde tarım alanında bu tip bir okulda elleriyle çalışmıştır.

J.E.H. Felsefede, öze dönüş (immanence) buna denir: Beyin kapasitesini yeniden besleyen toprağa, toprakta çalışmaya dönüş.

F.C. Kırk yaşın altında herkes, bir köy okulunda bu tür bir eğitimden geçmiştir.

J.E.H. Sosyalizmin düşü olan yeni insanın yaratılabileceğine inanıyor musunuz?

F.C. Bu düşünceyi reddettiğimiz an sosyalist olamayız çünkü sosyalizm insanlarla kurulur, sosyalizmi insanlar kurar. İşin püf noktası insana inanıp inanmamayı bilmekte yatar. İnanmıyorsak toplumu değiştirmeye çabalamak nafiledir.

J.E.H. Basit bir soruydu sadece, yanıtım yok. Sanırım inanmak gerek. Yeni bir inek yaratır gibi yeni bir insan yaratmak hiç kolay değil. Beş misli daha büyük domuz yaratılabilir. Bilimsel ahlakın olmadığı yerde, sekiz metre boyunda süper zekalı insanlar yapılabilir. Frankeştayn'ın eski rüyası gerçekleşebilir.

F.C. Bilimsel açıdan, çok şey yapılabilir; genetik açıdan daha sağlıklı, belki daha güçlü insan yaratılabilir ancak daha zeki bir adam yaratmak çok zor. Amerika'da veya Avrupa'da Nobel ödülü sahiplerinin spermlerini toplayarak daha zeki insanların yaratıldığı bir enstitünün varolduğu söyleniyor.

J.E.H. Seksen bilmem kaç yaşındaki Nobel ödülü sahiplerinin hala spermi kalmış mıdır acaba?

F.C. Bu bana bir Bernard Shaw fıkrasını anımsattı; Çok güzel bir kadın birgün ona yaklaşır ve:
"Sizinle ben bir çocuk yapsak nasıl olur?
"Sizin zekanıza ve benim güzelliğime sahip olur, ne güzel" deyince Bernard Shaw şu cevabı verir: "Ya tersi olursa?!"
Bakınız bu inek genlerin birleşiminden oluşmuştur. Hesapların yapılması için bir bilgisayar kullanmak gerekti, zira genlerin bileşiminde milyonlarca olasılık var, anlıyor musunuz? Dahiyane bir zeka bazen bir hastalığın ürünü olabilir veya dahi, bir hastalık veya bir kaza ürünü olabilir.

J.E.H. Biyoteknoloji Enstitüsü doktorları bana, hastalığın dışında bir de deliliğin sonucu süper zekalı insanların ortaya çıktığını açıkladılar.

F.C. Ziyaret edip etmediğinizi bilmiyorum ama sorunlu öğrenciler için çok sayıda uzmanlaşmış okulumuz var; görme, işitme, zeka geriliği veya davranış bozukluğu sonucu olan çocuklar için, ayrıca hiperaktif çocuklar da var. Bu kurumlardan birinde yöneticilerden biriyle konuşurken, bu hiperaktif çocuklarda organik bir belirlti olup olmadığını sordum. Bu konuda tatminkar bir cevap yok. Yönetici, yine de elektro-ansefalogramda bir çeşit anormallik izlerine rastlandığını belirtti. Bu ne olabilir? Doğumda bir kaza, kazaya bağlı bir traumatizm veya bu tür bir başka sorun. Olay bu çocukların son derece aktif olmaları ve de çok zeki; bazıları olağan üstü zeki.

J.E.H. Dostoyevski'de bir epileptikti. Bugün beyin filmi sayesinde bir epileptiğin beynini inceleyebiliyoruz.

F.C. Öylesine aktif kişiler var ki baktığınızda "ne cesur şeyler yapıyor" diye düşünebiliyorsunuz ama, daha sonra bu türden sorunları olduğu ortaya çıkıyor. Öyle bir sorun ki bir meziyet haline gelmiş. Kazayla gelen bir sorun -her zaman genetik kökenli olmak zorunda da değil- bir meziyet haline gelebilir. Bugün genetik araştırmalar kafa karıştıran olasılıklar, ortaya çıkarıyor, bazı ülkeler bunu yasaklamaya başladı. Bugün bunu yasaklamak olanaksız çünkü bu araştırma olmaksızın insan sağlığını ilgilendiren sorunları ve tarım alanında da ekonomik sorunları çözemeyiz.

J.E.H. Bu kaçınılmaz.

F.C. Evet, bu kaçınılmaz. Deney yapmaya koyulan insanlar bir de bakıyorlarki yarı-insan, yarı-at bir mitolojik hayvan gerçek oluvermiş.

J.E.H. Ben de buna inanıyorum. Örneğin; bir kadının tenini ve sonra bir balığın pullarını okşamak..... Tabii balık değil, parfüm kokması kaydıyla....
Ama kafa karıştırıcı bir sorun olduğu konusunda haklısınız. Bu yarı-insan yarı atlarla sosyalizmi nasıl inşa edebiliriz?

F.C. Bu iş insanlarla zor ise, sanırım yarı-at, yarı-insanlarla çok daha zor olur. Sağlam temelleri olan bir toplum inşa etmek, bu ancak bir Titan işi (Castro 'Cyclope' kelimesini kullanır) Yeni insandan söz ediyordunuz.....

J.E.H. Yazacağım kitap hakkında bir fikir edinmek ister misiniz?
İki kitap veya iki bölümlü tek bir kitap olacak. Sizinle görüşmem küçük bir kitapçık oluşturacak, diğer kitap ise 'Küba Seyahatim' olacak
Ciddi bir tartışmayla, politik metaforlar temelinde yazılmış bir çalışmayı karşıtırmamak gerek.
İsterseniz size bu kitapta yazmayı tasarladığım bir bölüm aktarayım:
Konuşma Malta'da, Gorbacov ile Bush'un son görüşmesi esnasında geçer. Bir gemidedirler, ikisi de hasta, fırtına var, ikisi de kusuyorlar. Dünyayı paylaşacaklar, sanırız.
Bush Gorbacov'a, "Uzun zamandır ayağımıza batan şu dikeni, Küba'yı bana veriniz, ben de size istediğiniz her türlü ekonomik yardımı vereyim, ama lütfen Küba'yı bana veriniz, başka birşey istemem!", deyince Gorbacov," "Hayır!", der. Ve Bush devam eder, "Biz Amerikalıların bütün mitolojileri tükendi. Kovboy filmleri satmıyor artık, Kızılderililerle de yürümüyor artık bu iş, Disneyland da ancak Fransızlara kakalayabildiğimiz işi bitmiş bir hayal dünyası artık, yalnızca bir tek düş kaldı; o da Castro ve askerleri!
Bakın düşmanlarımızla ne kadar iyi aramız. Onları öldürdükten sora bütün onurlarını iade ediyoruz. Geranimo'ya bakınız, Sitting Bull'a (Oturan Boğa) bakınız. Che'nin resimleri basılı t-şhirtleri en iyi biz satarız. Cast-

ro ve askerlerinin işini bitirmemize izin veriniz!
Küba ekonomisinin de icabına bakarız, buraya Disneyland yapmak yerine, Küba Devrimi'nin şerefine Fideland (Sadakat Toprağı ç.n) adını vereceğimiz büyük bir milli park inşa ederiz; bunlar artık ölü olacaklarından bizi rahatsız etmezler. O zaman Granma gibi bir gemi yaparız, tıpkı turistlerin daha önceden Kızılderili rezervlerini ziyaret etmeleri gibi, dünyanın dört bir tarafından turist gelir görmeye. Bu modern Amerikanın en muazzam ticari zaferi olabilir."

F.C. Ya Gorbacov ne cevap verir?

J.E.H. Bunu bilmiyorum henüz. Burayı yazmadım ama iyi bir soru, sanırım cevaplamaz. Bu arada Ligacev'le ne yapacağını düşünmektedir. Ya sizce cevabı ne olacak?

F.C. Yankiler ısrar eder, ancak bildiğimiz kadarıyla Gorbacov bunu bir prensip meselesi yapar ve taviz vermez.

F.C. Son olarak Bush Küba'ya askeri malzeme temin etmeyi ve ekonomik planda desteği kestiği takdirde SB'ne Fransa ve Batı Almanya'nın yapacağı yardıma katılmaya hazır olduğunu açıkladı. Tam tamma bu koşullarla. Bu artık Küba'ya karşı bir saplantı haline gelmiş bir tutumdur.

J.E.H. Herkes Küba'nın çöküp gideceğini söylüyordu, moda haline gelmişti bunu söylemek ve şimdi bir dönüş, söylemin hızında bir yavaşlama seziyorum. Örneğin, ne zaman Küba'ya geleceğimden bahsetsem, "Aman, çok geç olmadan önce gitmeye bak", diyorlardı.

F.C. Yani Castro ölmeden önce.

J.E.H. Herhalde. Kitabımı yazmaya başlamadım henüz. Gorbacov'un vereceği cevap konusunda ne düşündüğünüzü bilmek benim için çok önemli.

F.C. Eminim ki Gorbacov.....Gorbacov'u iyi tanıyorum; buraya geldiğinde sürekli konuştuk; arabada, sokakta, heryerde.

J.E.H. Nasıl bir insan?

F.C. Dürüst bir insan olduğunu sanıyorum. Muhatap olduğu insanla iletişim kurma yeteneğine sahip biri; son derece açık, saf bir yüzü var. Son derece akıcı, dostça sohbetler yaptık.

J.E.H. Çok canlı, hayat dolu bir insan!

F.C. Çok hareketli, yerinde duramıyor ve çok çalışıyor. Kişisel olarak bende olumlu bir intiba bıraktı, sanırım bir iletişim kurabilmeyi başardık. Bize saygı duyuyor. Buraya geldiğinde Millet Meclisi'nde resmi bir tören düzenledik. Sonradan olacakları tahmin edebildiğim burada yaptığım konuşmada, Sovyet tarihi ile Küba tarihi arasında, onların ve bizim deneyimlerimiz arasındaki farklılıkları ortaya koyuşumdan da anlaşılabilir.

J.E.H. Büyük bir tarihsel kültüre (özellikle de tarihsel) sahipler.

F.C. O'na, sosyalist ülkelerin arzuladıkları toplumsal yönetim biçimlerini seçme hakkına saygı duyduğumu, ancak aynı şekilde de bu hakkı; sosyalizmi kurma hakkını bütün kapitalist ülkelerde talep ettiğimizi ve bunda ısrarlı olduğumuzu söyledim.
Müşterek arzu üzerine, hemen hemen bütün konuşmaları kaydettik. Ve ne yazık ki, kendi konsolosluklarında verdikleri yemek esnasındaki konuşmamızı kaydetmedik.Tarım konusunda birçok soru sordum; bu konuda gerçekten bilgili, toprağın potansiyelini iyi tanıyor. Tarım sektöründeki özelleştirmeyi nereye kadar götüreceklerini bilmek istiyordum.

J.E.H. Tarımı iyi biliyor. Bu konuda uzman.

F.C. Orta büyüklükteki araziler minifundialara tercih edilmelidir. İkincisi verimsizdir. Toprakları kollektif işletmeler halinde bölmeyi düşünüp düşünmediklerini öğrenmeye çalıştım. Ona göre, kollektif işletmeleri olabildiğince muhafaza etmeye çalışmalı; edindiğim izlenime göre toprağın tamamını özelleştirmeyecekler, toprakların yalnızca bir bölümünü kiralamak istiyorlar.

J.E.H. Sizce, devlet başkanları arasındaki kişisel ilişkilerin, politika üzerinde büyük etkisi var mıdır?

F.C. Büyük etkisi olup olmadığını bilemiyorum çünkü, Devletler istedikleri herşeyi yapmakta özgür değiller, Devlet başkanları da öyle; görevleri olasılıklarla belirlenmiştir; ancak devlet başkanları arasındaki ilişkiler bir rol oynayabilir. Bu konuda deneyimim var; çünkü özellikle de bağlantısız ülkelerin tanıyabildiğim sayısız devlet başkanıyla dostluk ilişkilerim oldu. Bağlantısızların toplantılarına varolan bütün ideolojilerden devlet başkanları katılıyor. Bu kişisel ilişkileri geliştirmek için uygun bir fırsattır. Bu yöneticilerin bazılarının diğerlerinden daha objektif olduğu izlenimini edindik. Bunun ilişkiler ve ortak tanışıklıklar üzerinde bir etkisi var.
Gorbacov'la temaslarım -birden fazladır- çok yararlı oldu. Onunla burada konuşabildim. Ele aldığımız konuların hepsinden bahsetmek olası değil. 28. Kongre esnasında tekrar karşılaştık, iki saat civarında sohbet ettik. Doğum gününe denk düşen bir Pazar günüydü. Bütün Sovyet yöneticileriyle iyi ilişkilerim oldu ve Gorbacov'la da iyi bir kontak kurduk.

J.E.H. Sempatik ve cesur bir edası var. Litvanya'ya gidip, doğrudan insanlarla konuşmasını çok sevdim.

F.C. Onunla her zaman iyi iletişim kurabildik, diğer insanlara karşı gösterdiği saygıyı çok takdir ettim; paternalist (hamiyane) bir tavrın izine rastlamadım onda, sürekli eşit düzeyde bir ilişki oldu.

J.E.H. Ya Brejnev?

F.C Brejnev daha paternalistti, farklı bir karakteri vardı. Bize karşı dostluğunu ispatladı ama yine de biraz hamiyane bir tarzda. Bununla birlikte sempatik bir insandı. Burada Devrim Meydanı'nda yapılan resmi bir törene katıldı ve her yeri dolaştı. Çok yürüyordu, herkeste iyi bir izlenim bıraktı. Ancak benimle eşit düzeyde konuşan ve gerçekten sohbet edebildiğim tek Sovyet lider, Gorbacov oldu. Bu gerçek. Mutevazi, sade bir insan. Bunu takdir ettim ve görüşüme göre çok şeyler, -büyük şeyler yapmak istiyor. Sanırım ortaya çıkacak sorunları ve karşılacağı güçlüklerin hepsini göremedi. SB'de başlayan bu süreç içerisinde birçok insan bir çeşit nihilizme ve kendi kendilerini tahrip edici bazı tavırlara kaptırdılar kendilerini.

J.E.H. Bu Rusların karakterinde vardır. Rusya'nın en zayıf, en dağınık, bürokrasiye, yozlaşma ve eşkiyalığa teslim olduğu her sefer, bir silkinip uyanma arifesinin işareti olmuştur: 17 Devrimi, Hitler ve Napolyon önünde alınan geçici yenilgiler.
Ortaçağda da böyle, Büyük Catherine son derece zavallı bir duruma gelmiştir. Potemkin bakanını hatırlar mısınız? Rusya'yı ziyaret ettiğinde Başbakanı Potemkin, Büyük Catherine (Katerina'ya), ülkesinin ne denli zengin ve düzenli olduğuna inandırmak için tiyatro dekorları yaptırtmıştı.
Sibirya da son derece zengin bir ülke gibi görünüyor, muhteşem bir güzellik!

F.C. Sibirya'ya da gittiniz mi?

J.E.H. Yo, hayır ama bir çok Rus dostum var. Çin'e gittim. Mao Zedung'la karşılaştım. Çok değil, beş dakika görüştüm, ama buna karşılık Cu en Lay'i iyi tanıdım.

F.C. Çok iyi bir izlenim bırakıyordu.

J.E.H. Evet çok etkileyici. Son derece ince bir insan.

F.C. Bütün Sovyet liderleriyle ilişkim oldu, Kruscev'le başlarsak, bize çok iyi davrandı, sevimli ve sempatik bir köylüydü. Küba'nın ona çok şey borçlu olduğuna inanıyorum, çünkü K. Amerika'nın petrol ambargosu uyguladığı dönemde kendiliğinden yardımımıza koştu, evet, gerçekten kendiliğinden yardımımıza geldi. Çok güçlü bir enternasyonalist ruha sahipti. Sonra Brejnev'i tanıdım, 1963'te SB'ne gittiğimde Sovyet lideriydi sevimli, sosyal, sempatik görünüşlü biriydi. Sovyetler Birliği'nde 1960-1980 arası ilk dönemde petrol, gaz, elektrik üretimi bu dönemde en yüksek seviyeye ulaştı. Birçok alanda üretim fışkırdı ve ABD ile nükleer gücü eşitledi.
Belli bir dönem sonra, Brejnev'in yeteneklerini yitirdiğini, çok yavaş ve hantal biri haline geldiğini sanıyorum.

J.E.H. Kübalı biyoteknologlar onu iyileştirdi.

F.C. Ona bazı yeni ürünlerimizden verdik. Görüşüme göre zihni bir tür tahribata uğramıştı; bir görüşmede herşeyi kağıda yazmıştı, uzun bir görüşme yapabilme kapasitesini yitirmişti ve bu son dört, beş yıldır herkes tarafından farkediliyordu. Bu konu birçok sosyalist ülke yöneticisini meşgul etmişti, hareket kabiliyetini yitirmişti bir çeşit, insiyatif alamıyordu. Gerçek anlamda tüm eski yeteneklerini kaybetmişti. Biz farkına varıncaya kadar aradan beş yıl geçti. 20 yıl partinin başında kaldı ve 10 yıl boyunca çok aktifti.

J.E.H. Andrapov'u tanıdınız mı?

F.C. Çok az tanıdım; SSCB'ye, Volgograd'a yaptığım ilk seyahatte bana eşlik etmişti. Çok zeki bir insandı. Değişikliklere gitmek istediği söyleniyordu, ancak iktidara geldiğinde sağlığı zaten çok kötüydü.

Çernenko'yu da tanıdık ama onun da sağlığı kötü durumdaydı.

J.E.H. Evet, zaten tahribata uğramıştı.

F.C. Yani bu üç yöneticinin de son yıllarında sağlık durumu iyi değildi.

J.E.H. O halde Brejnevin beş yıllık tahribatı artı iki kez onüç ay, yani Rusya'nın çok şey kaybettiği ama neler olup bittiğini anlayamadıkları yedi yıl eder.

F.C. Brejnev döneminin en güzel başarısının ABD ile nükleer eşitliğe ulaşması olduğuna inanıyorum. Askeri, stratejik açıdan bakıldığında eşittiler, bunun için çok yatırım yapmışlardı. Çünkü onlar da Küba'daki Ekim krizinin farkındaydı ve bu dönemde güçler dengesi esas olarak ağırlıkla ABD'nin lehindeydi. Bunu biz de daha sonra öğrendik. Sovyetler yüzden biraz fazla sayıda füzeye sahiplerdi. Ben de o dönemde kaç füzeye sahip olmaları gerektiğinin hesabını yapmıştım. Bu da Kruscev'in füzeleri bizim topraklarımıza yerleştirmek istemesini açıklar sanırım.
ABD'nin birçok nükleer silah ile denizaltıya ve stratejik bir hava gücüne sahip olduğunu bilmiyorduk. Bu da Kruscer'in birkaç dakikada, yani yedi, sekiz dakikada hedefine ulaşan orta menzilli füzeleri Küba'ya yerleştirmek istediğini açıklar.

J.E.H. Bu bir soğuk savaştı.

F.C. Evet bu bize ABD'ye karşı bir nükleer kalkan görevi görecekti. Her ikimizin de bunda ortak çıkarları vardı. ABD'nin konvansiyonel bir saldırısına karşı bize bir tür güvenlik sağlıyordu ve onlar için (Sovyetler) de yedi dadakikada ABD'ye ulaşarak savunma sistemlerini yoketme olanağını sağlıyordu.

J.E.H. ABD'nin bunu ortaya çıkartması ne yazık!

F.C. Sovyetlerin çok hatası, bir çok hatası olduğunu söyleyebiliriz. Yerden tepkili uçaksavar topları yerleştirmişlerdi, üzerimizden uçmalarına izin verilmeyecekti. Askeri hatalar yaptılar, tereddütleri, çekinceleri ve politik 'küçük hesapları' vardı.

J.E.H. Özellikle de büyük bir kargaşa!

F.C. Özellikle de politik 'küçük hesapları' vardı. Yapılmayacak şeyler yapıldı. Kara tepkili uçaksavar toplarının, casus uçaklarınca izlenmesine izin vermeyecektik. O dönemde uydular yoktu. Bunu yapacak başka araçları da yoktu. Bugün K.Amerikalılar uydu sayesinde yerdeki bir arabanın plakasının, toprağın küçük bir parçasının resmini çekebilme olanağına sahipler. Eğer Sovyetler U-2 lerin bizi izlemelerine izin vermeseydi, hepsi yerli yerine konmadan füzeler açığa çıkartılamazdı. Yapılan hataların hepsi çok tehlikeliydi ,çünkü ABD'nin füzelerin varlığını ortaya çıkarmasına izin vermek, sürpriz bir saldırıyı provoke etmek demekti.

J.E.H. Bugün sürpriz bir saldırı öngörüyor musunuz?

F.C. Füze yerleşim üslerine sürpriz bir saldırı düşünmüyorum.
Bunu takiben başka bir hata yaptılar; uçakların deniz seviyesinden uçmasına izin verdiler; çatışma durumunda kaldık. Kriz süresince seferber olduk, alçak uçuşlara izin verdiler ve biz alçak uçuş yapan uçaklara ateş etme kararı aldık. Bizim füzelerimiz, konvansiyonel anti hava topumuz vardı.
Birçok hata oldu. Ekim krizinin tarihi daha yazılmadı. Bana süpriz ataklardan sözediyorsunuz! Almanlarla savaşan Sovyetlerin başına gelen de budur. Olanlar nasıl izah edilebilir? Yalnızca belki Stalin mentalitesiyle. Elde ettiği bilgileri analiz etmedi, hesaba katmadı. Milyonlar-

ca asker, onbinlerce tank ve uçakla nasıl bir sürpriz saldırı. Eğer Sovyetler silahlı güçlerini alarm durumuna geçirseler, uçakları ve birliklerinin tamamını savaş durumuna geçirselerdi, Almanlar ne Moskova'ya, ne Stalingrad'a ne de başka bir yere giremezlerdi; çünkü Sovyet kuvvetleri başlangıçtaki büyük kayıplara rağmen büyük mücadele kapasitelerini ispatladılar. Hava kuvvetleri dağıtılmış, subayları hafta sonu izine çıkmış, hiç kimse yok nöbet yerinde. Sovyetlerin bu baskına nasıl izin verebildiklerini hala anlayamıyorum. Playa Giron saldırısı döneminde biz baskına izin vermedik. Her zaman bir yürüyüş kolu mevcuttu; olayların önünde giden, gelebilecek tehlikelere karşı önlem alanbir kuvvet. ABD bizden gizli bir saldırı veya toplu bir işgal düzenleyemez. Teknik olarak birkaç saldırı düzenleyebilir ama bizim haberimiz olmadan bir işgali gerçekleştiremez. Hava saldırısı girişimlerinde bulunmak bir işgal düzenlemekten daha kolaydır.

J.E.H. Bir işgal durumunda, sizinle birlikte çarpışmaya geleceğim.

F.C. Önceden gelmek gerekir, zira daha sonra buraya ulaşamayabilirsiniz.

J.E.H. Bundan önce yazmak için yeniden buraya gelmek isterim, büyük bir zevkle. Ve belki size basında etkisi olan Fransız yazarları getirebilirim ve bu pek çok şeyi değiştirebilir. Eğer isterseniz, bunu organize edebilirim. Çünkü gerçeği görecekler ve teslim edecekler. Ne diyecekler? İyi, benim yaptığım eleştirileri yapacaklar, ama çok etkileneceklerdir. Fansa'da hergün çeyrek dünyayı görürüz. Paris'te kenar mahalleli, dilenci, köprü altında yatan, yiyeceği olmayanlar ve suçlu oranı giderek artıyor.

F.C. Fransa'ya uyuşturucu girdi mi?

J.E.H Küçük hırsızlıklar boy göstermeye başladı. Uyuşturucu bulamayan müptelalar evlerden radyo, disk lazer, video vb şeyler çalıyorlar.

F.C Ama uyuşturucu Fransaya sızdı mı?

J.E.H. Kokain çok. K.Amerikalıların Medellin karteline karşı savaş açtıkları dönemde Fransa'da bariz bir kokain yokluğu başgösterdi. Ve şimdi yeniden geliyor. Bu dönüş Amerikalıların bu pazarı ele geçirdiğine mi yoksa başka bir şeye mi işaret ediyor?

F.C. Bu pazarları kim kontrol ediyor? K.Amerikalıların uyuşturucu ithaline karşı mücaele ettiklerini sanıyorum. Ancak kendi ülkeleri içinde yetersiz önlemler alıyorlar, zira tüketilen marihuananın büyük bir bölümü zaten ABD içinde üretilmektedir.

J.E.H. Doğru.

F.C. Ve şu anda ABD'de marihuananın üretim miktarı mısırın üretim miktarını çok aşmış durumdadır. Ülke içinde çok az mücadele ederken, bu mücadeleyi uluslararası alanda yoğunlaştırıyor.

J.E.H. Gerçekten mücadele ettiklerine inanıyor musunuz?

F.C. Göreceli olarak evet. Örneğin Küba'nın yaşadığı olayda, bazı devlet yetkililerinin uyuşturucu trafiğine karıştığı konusunda Amerikalılar bilgi sahibiydiler, bizi uyarabilirlerdi, yapmadılar.

J.E.H. Sizi tuzağa düşürmek istediler.

F.C. Hiçbirşey söylemediler. Ayrıca politik amaçlı bir dosya üzerinde çalıştılar ve bunu takiben bize iftira atmak için burada geçenleri kullandılar. Eğer diğer hükümetlerde bizim yaptığımızı yapsalardı, bugün hiç uyuşturucu trafiği olmazdı. Politik nedenlerle, Küba'ya karşı malze-

me elde etmek için ABD bizi bundan haberdar etmedi.

J.E.H. Size tamamen kişisel bir soru soracağım. Angola'da savaşan ve 'Son düşüncem Fidel olacak' diyen en iyi generaliniz Ochoa'yı kurşuna dizmek zorunda kalmanıza üzüldünüz mü?

F.C. Bunu mahkeme esnasında da söyledim.
Bütün bunlar herkes için çok acılı bir trajediydi ancak başka seçeneğimiz yoktu; bu ülkemiz açısından çok ağır bir yolsuzluktu. Her zaman kusursuz, sağlıklı bir gidişi olan ülkemizi tehlikeye soktu. Bu yolsuzluk ülkemizin uluslararası ahlak ve prestijine ve dahası güvenliğine zarar veriyordu.

J.E.H. Küba yasaları size bağışlama hakkı veriyor muydu?

F.C. Devlet Konseyi bağışlayabilir; bu Konsey Başkanının bir hakkı değildir ancak kollektif bir kurumun hakkıdır..

J.E.H. Acaba siz, "Yine de bu adam benim dostumdu!" diyerek büronuzda dört dönmediniz mi?

F.C. Bundan daha fazlasını yaptık. Ne yaptık? Bütün bunlar ortaya çıktığında yaptığı diğer hatalardan dolayı hakkında zaten bir soruşturma yürütülüyordu; rüşvet, yasalara aykırı işlenen bir sürü suç vardı, ama kimse bu uyuşturucu sorunundan şüphelenmedi. Sorunları mahkemeye getirmeden önce kendisiyle konuşarak çözmeye çabaladık.

J.E.H. Onunla konuşmayı denediniz mi?

F.C. Elbette MINFAR (Silahlı Kuvvetler ve Savunma Bakanlığı) da. Soruşturma buradan yürütülüyordu ve Savunma Bakanı yoldaş Raoul onu uzun süren soruşturmalara çağırdı ama o hiçbir zaman geçerli bir mazeret gösteremedi. Tutukladığımızda, çok önceden tamiri müm-

kün olmayan; para çalma, dış ülkelerde hesap açma gibi bir sürü hata yapmıştı. Tutuklamamak riskli olurdu çünkü bütün bu yolsuzluklar yapan böylesine sefihliğe düşen bir insana güven olmazdı. Açığa çıktığını bilse hemen ABD'ye kaçacak ve orada kahraman yapılacaktı. Bütün devlet yöneticisi yoldaşlar, en deneyimlileri, en ciddileri ve en saygıdeğer olanları olaylar üzerinde düşüncelerini dile getirerek tutuklamaktan başka bir çare olmadığını söylediler. Ben, görüşlerini almak üzere hepsiyle teker teker görüştüm: Gerekçelerini çok mantıki bir biçimde sergileyerek, Ochoa'nın bizi nasıl bir tehlike içine soktuğunu ortaya koydular. Sadece bunlar bile onun prestiji ve yeteneğinde bir insan için büyük bir skandaldı. Tutuklama kararının açıklanmasından hemen sonradır ki uyuşturucu işleri açığa çıktı ve ondan sonra içişlerinde geçenler açığa çıktı.

Böylesine önemli bir anda, böyle bir olay da patlak verince hepimiz şaşırdık; sanki bir bölükle çarpışmaya çıkmışız da, karşımızda koca bir ordu bulmuşuz gibi. Devrimci ahlak ve legaliteye büyük zarar veren bir sorunu çözmeye çalışırken bizler kendimizi birdenbire bir uyuşturucu trafiği kanserinin karşısında bulduk. Bu ülkemize karşı büyük bir sadakatsizlik örneğiydi. Bu ülkenin bir ahlakı var ve bu ahlak bu ülkenin en büyük savunma silahlarından birisidir. Eğer ülkenin ahlaki otoritesini yıkarsak en önemli şeyi yıkmış oluruz. Ve kişinin sorumluluğu ne denli büyükse, hatası da o denli tamiredilemez ciddiyette olur.

Eğer ilk soruşturmanın başında önce davranıp gerçeği söyleseydi İçişleri Bakanlığı'ndaki sorunu ve bu tür işlere karışan grubu çözmüş olurduk. Yalnızca yargılama sürecindedir ki suçlu olduğunu kabul edip pişmanlığını dile getirdi. Bu açıklamayı yaptığı zaman skandal uluslararası planda çoktan patlak vermişti ve en kötüsü olmuştu. Biz ne yaptık? Bütün Millet Meclisi üyelerine teker teker görüşlerini sorduk. Millet Meclisini toplamadık ama affedilip edilmemesi hususunda bütün bölge milletvekillerinin görüşlerine başvurduk. Hemen hepsi ağızbirliğiyle hayır cevabı verdiler.

J.E.H. Ben de aynı şeyi yapardım.

F.C. Durumu görüşmek için Parti Merkez Komitesi'ni topladık ve çıkan cevap oybirliğiyle hayırdı. Bunu takiben Politbüro'ya danıştık, çıkan cevap oybirliğiyle hayırdı. Bu konuda alınan toplu kararın götürüldüğü bir kurum olan Devlet Konseyi'ni topladık. Sorun incelendi, her Konsey üyesi kendi duygu ve düşüncelerini açıkladı ve oybirliğiyle affa hayır kararı çıktı. İnsanlar yapılan hatanın bilincinde, öylesine bir tiksinti ve öfke içindeler ki, affa karşı muhalefetin genel olduğunu söyleyeceğim. Bu ülkede Millet Meclisi'nin düşüncesine hiçbir zaman başvurulmamıştı, yasal olarak bunu yalnızca Devlet Konseyi yapabilir ancak bu kez daha ileri gitik Millet Meclisi'ne, "Şunu yapmalı, böyle yapmak gerek", deyip kimseyi etki altında bırakmak istemedik. Bu, ülkede asla bu denli ölçüp biçilmemiş ve tartışılmamış bir karardır.

J.E.H. Trajik bir durum, bu Shakespeare'nin Corneille veya Racine'i olabilir.

F.C. Biz bir Grek tragedyası yaşadık. Biz bu olayın tüm sakıncalarına meydan okumak zorundaydık, ancak hiçbir şey bu denli incelenip tartışılmamıştır. Kimse birşey yapamazdı. Ben de yapamazdım ve yapmayacaktım; olayların ciddiyeti karşısında haklı olduklarını bildiğim halde, insanların arzularına muhalif davranamazdım. Sözkonusu olan bir asker, bir kahramandı. Bu olayı nasıl bitirebilirdik?

Eğer L.Amerika'da aynı şeyi yapsalardı, uyuşturucu trafiği bitirilir uzun sürmezdi. Ya uyuşturucu trafiği başarısızlığa uğratılır ya da uyuşturucular bütün bir dünyaya karşı galip gelirlerdi. Bu, L.Amerika'da milyonlarca insanı ilgilendiren bir sorun haline geldi.

L.Amerika ülkeleri genelde uyuşturucuya karşı güçsüz durumdalar, yüzbinlerce milyonluk bir pazarda para

her şeyi çürütüyor, satın alıyor herşeyi.
Bir keresinde bir gazeteci bunu, devrimci hareketlere yardım edebilmek için mi yapıldığını sordu. Biz, devrimci hareketlere yardım ettiğimizi, bunun için uyuşturucu parasına ihtiyacımız olmadığını söyledim. Bu yalnızca bir devletin, bir devrimci hareketin gözden düşmesine hizmet eder.
Bu olayda para kazananlar satıcılardır, ABD içinde uyuşturucu dağıtanlardır, üretenlerdir, yoksa işbirliği yapanlar değil.

J.E.H. Bana ilginç gelen Güney Amerika Başkanlarının, Peru, Kolombiya, Ekvator vb başka birşey ekmek üzere mevcut tarım alanlarını yokedecek önemli bir ekonomik yardım talep etmelerini görmek. Sorun biraz da bu değil mi? Çünkü liberal ekonomi budur, kokain istenir, kokain için ekim alanları açılır. Bunu sipariş eden alıcılardır. Amerikalılar havuç veya patates isterler, havuç veya patates üretilir, o halde uyuşturucuyu isteyen liberal ekonomi pazarının yasası böyle. Bütün sorun buradadır.

F.C. Devletlerin bu sorunu çözmede güçsüz duruma düşmesi de bundandır, uyuşturucuya karşı yalnızca bir ülke önlem alabilir; o da Küba'dır. Kolombiya'nın durumuna bakınız. Dramatiktir! İki gün evvel, Medellin ve Bogota yolu üzerinde süt toplamak için kullanılan bidonların içinde patlamaya hazır bir ton TNT olduğunu haber veren bir telgraf okudum. Bu kaostur, gerçekten korkunç bir durum çünkü bütün bu paralarla uyuşturucu tüccarları binlerce insanın ahlakını bozuyor, herkesi yoldan çıkarıyorlar.

J.E.H. İki yıl önce Bolivya'ya, uyuşturucu merkezi Santa Cruz'a gittim. İkiyüz küçük hangarı olan bir havaalanı var. Her 30 sn'de bir uçak kalkıyor. İşte burada uyuşturucunun psikolojik değil, kültürel bir olgu olduğunu görüyorsunuz. Gerçekten kapitalizmle bağıntılı bir ol-

gu. Orada, Santa Cruz'da hiç kimse uyuşturucu kullanmıyor, bu ilginç!

F.C. Göreceksiniz, doğal uyuşturucu üretimi tükendiğinde sentetik uyuşturucu imal edeceklerdir.

J.E.H. Muhakkak.

F.C. Eğer Latin ülkeleri bütün trafiği durdurmayı kararlaştırsalar, bu dev pazar marihuanayı kışlık seralarda ekeceği gibi, sentetik uyuşturucuyu laboratuarda üretecektir. Eğer ABD kokaini ekemezse, laboratuarda üretecektir.

J.E.H. Sentetik marihuana mevcut mudur?

F.C. Hayır, ABD'de seralarda yetiştiriliyor ve bu çok daha etkili ve yüksek kalitededir. ABD'de marihuana üretimine genetik uygulandı; kokaini kimyasal sentez yoluyla elde edebiliyordu.

J.E.H. Ama bu cracktir; tüyler ürpertici!

F.C. Ancak crack yalnızca işlenebilir bir üründür ve kokain yapımında kullanılan temel maddelerden birini içerir. Bu sorunu nasıl çözeceklerini bilmiyorum. Kuzey Amerika toplumu bu sorunu çözebilecek güçte değil.

J.E.H. İşte bu yüzden Amerikan toplumu çok güçlüdür ancak aynı zamanda çökmeye de hazırdır. Çok hastadır. Çok hasta olduğu içindir ki, sağa sola saldırarak bu görüntüyü restore etmeye çalışıyor.
Çok fazla zamanınızı almak istemiyorum. Gerçekten çok memnun oldum.

F.C. Çözümlemelerinize, öneri ve düşüncelerinize, Küba'yı ve kıtamızı bütün iyi yönleriyle tanıtmak istemenizi takdirle karşılıyorum.

J.E.H. Son derece içten ve özgün bir halk. Samimi ve saf! Ama bu büyük halka tiransız, demogojisiz, diktatörsüz, yaşayan canlı bağlar kazandıran yönetim tarzınıza, sonsuz hayranlık duyuyorum. Tarihte eşsiz bir deney.

F.C. Çok sevindim. Söylediklerinizi beni yüreklendiriyor. Söyleşi boyunca bazı noktalar üzerinde beni az dinlediniz, çünkü bana çok şey söylüyordunuz. İyi bilgilendiğinizi görüyorum. İlginç sorular yaratıyor ve beni bu sorulara yanıt verme zahmetine sokmuyorsunuz. Bu görüşme bitmemiş gibi görünebilir çünkü çoğu zaman söyleyeceklerimi siz önceden dile getirdiniz.

J.E.H. Sizi zor durumlara sokmaya çalıştım; özellikle dolar sorunu ve her şeyden önce de sosyalizmin sorunları üzerine. Ve siz dediniz ki: "Düşünmek için bana zaman tanıyın. Konuşmamızın bu noktasını geliştirmek ilginç olacaktır!".

F.C. Size yeterli zaman olmadığını söyledim. Sonra bana Fransızlar ve Avrupalılar için bir mesaj sorduğunuzda, öz olarak, "Kendinizi ABD'den bağımsızlaştırın, özgür olun!" oldu, yanıtım. Temel olarak görüşüm budur.

J.E.H. Büyük Fransız yazar Paul Valery 1940'da günümüz dünyasına bakışını anlatırken bir cümlesinde, "Fransızların rüyası Amerikalıların kontrolünde bir komisyon tarafından yönetilmektir", diyor. Avrupa öylesine çocuklar doğurmuş bir anadır ki bugün biraz kısır hale gelmiştir artık. Kendi onurunu yeniden kazanma zamanıdır, çünkü ekonomik ve teknik bakımdan bu güce sahiptir. Fransa'ya bakınız. Havacılıkta dünya birincisiyiz, en hızlı trenlere, saatte 515 km. hızla dünya rekoru kıran TGV'ye sahibiz. Kimyada, tıpta bilimsel buluşlarımız kayda değer. Kübalı doktorlar bana Fransızların en iyi doktorlar olduğunu söylediler. Birçok alanda ilerdeyiz ancak politik irade yok.

F.C. Sizce, bu detant döneminde neler olacak? Komünizm tehlikesi, Sovyet istilası tehdidi, bütün bunlar ortadan kalktı. Sizce, ABD Japonya ve diğerleri arasında ekonomik planda neler yaşanacak? Şimdi Temmuz'da yeniden toplanıyorlar.

J.E.H. Yıkılanın iki dev olduğunu düşünüyorum. Bir benzetme yapacak olursam, büyük olmasına rağmen,bir bacağını kaybedince yıkılan bir karınca gibidir; ABD Vietnam'da bir bacağını kaybetti; Ruslar da Afganistan'da. Düşmemek için birbirlerine sarılmak zorundalar. Düşünüyorum, bilmiyorum, peygamber değilim, önümüzdeki 10, 20 yıl içinde zalimlerin barbarlıklarına karşı Üçüncü Dünya ülkelerinin olağanüstü intikamının ve nefretinin yükselişini göreceğimizi düşünüyorum. Özellikle de siyahlar arasında. Ve Shakespeare'in dediği gibi, kötü ama pek kötü şeyler olacak. Politik değil ama jeo-politik anlamda Güney'in Kuzey'e ilerlemesi olacak. Meksikalıların ABD'ye Afrikalıların da Avrupaya doğru sonsuz ilerleyişlerine engel olunamayacak ve ABD Japonların elinde sömürge bir kıta haline gelivere-cektir, bu kaçınılmazdır.

F.C. Japonların sömürgeleştirdiği ama Meksikalıların yerleştiği bir kıta.

J.E.H. 12 yıl içerisinde ABD Başkanı olabilmek için Sanchez-Toyota ismini taşımak gerekebilir.
Biraz önce bitiremediğimiz konuya dönersek, size, bizim için, bizim kuşağın insanları için esas olan bir soru sormak istiyorum: Romantik gerilla düşlerinden sonra Küba'nın Afrika'ya yaptığı kahramanca seferlerinden sonra-zira eğer ırkçılık gerilediyse bu özellikle Küba'nın büyük katkıları sonucudur- Küba'nın bundan sonraki düşü nedir? Bugünkü mesajı nedir?

F.C. Bizim kuşağın bazı düşleri gerçek oldu. Sömürgecili-

ğin sonu, Angola, Mozambik, Guinee-Bissau'nun bağımsızlığı, Vietnam'ın birliği, ABD'nin bu ülkedeki bozgunu, Nikaragua Devrimi, birçok L. Amerika ülkesindeki demokratik açılımlar, Salvador'da FMLN'nin kazanımları, Namibya'nm bağımsızlığı gibi. Birçok düş gerçekleşti, hepsi değil, bazıları.

J.E.H. Andre Malraux; General De Gaulle'un arkadaşı büyük yazar, Fransa'nın gücünün Napolyon ve Fransız Devrimi'yle birlikte ihraç ettiği düşlerden geldiğini söylüyordu.
Siz, dünya tarihinin bu son otuzyılında hem az hem de pek çok şey ihraç ettiniz; Küba belki küçük bir ülkedir, ama büyük bir halktır siz sesinizi dünyaya duyurabilmek için ABD Başkanı olmak zorunda değilsiniz.
O zaman dünden ne bekleyebiliriz? Tarihten bir devin sesini. Bugün dünyanın beklentilerine ne katabilirsiniz? Ve kim bu dünya için yeni düşler yaratabilir.
Herşeyden önce buna ihtiyaç var, hepimizin büyük bir ses işitmeye ihtiyacı var.

F.C. Biz hergün sosyalizmi düşlüyoruz. Oysa sosyalizmin gerilediği bir dönemde yaşıyoruz, emperyalizm ilerliyor ve kapitalizm kendini bir ideal, ebedi bir çare olarak ilan ediyor. Bu otuz yıl öncesinden farklı bir dönemdir.
Şu anda birinci düş bu mevziyi burada savunmak, ikincisi sosyalizmin bayrağını savunmak, sosyalizm bayrağının topraklarımız üzerinde dalgalanmaya devam ettiğini göstermek, üçüncüsü -ve bu bizim en büyük hedeflerimizden biridir- halklarımızın geleceği için L. Amerika'nın birleştirilmesidir; ekonomik planda bütünleşmiş, politik planda bağımsız bir L. Amerika.
Düşlerimizden biri ABD'nin bu coğrafyayı yoketmemesidir, yeni bir meydan okumayla karşı karşıyayız. ABD L. Amerika kimliğini silmek, ekonomisini, politikasını kendine bağlamak, bütün bağımsızlık izlerini kıtamızdan silmek istiyor. Özünde politik mücadele sözkonusu olduğundan bir gerilla savaşı tarzında olmasa bile bu

mücadelenin bugün Latin Amerika halklarının önünde özel bir görev olarak durduğunun farkındayız.

J.E.H. Ama sesiniz yalnız L. Amerika'da değil, bütün dünyada duyuluyor ve mesajınız da....

F.C. Çünkü biz Üçüncü Dünya halkları aynı kaderi paylaşıyoruz, bütün yıkımların her türden sömürünün kurbanı bizleriz. Fakirlikte, beslenme bozukluklarında, hastalıkta, cehalette, işsizlikte dünya istatistiklerinde birinci sırayı alıyoruz, insanlığın dörtte üçünü teşkil ediyoruz ve yalnızca dünyada üretilenleri tüketmede dünya beşincisiyiz.

Küba şu anda Bush'un L. Amerika için projelerinin geçersizliğini ilan eden ilk ülkedir. Küba son olarak, Brezilya'da sol orgütlerin toplantısında bu sorunu dile getirmiştir.

Şimdilik bu savaşta tek başımızayız, sosyalizm amacından uzaklaşan ve eşitsiz mübadelelere, dünyanın yağmalanmasına katılmak isteyen bir grup ülkenin desteğine güvenemeyiz. Bizi daha fazla tecritte kılan bu koşulları bilerek stratejimizi ve taktiğimizi buna göre çizmek zorundayız.

Küba'nın omuzlarına hiçbir zaman düşünemeyeceğimiz bir tarihsel sorumluluk; sosyalizmin bayrağını yükseklerde tutma görevi düşüyor. Eğer bizim kuşağımız ve gelecek kuşaklar bu bayrağı kurtarır rüzgarlara ve dalgalara karşı, bütün engellere karşı dik tutup ileri götürürse, büyük bir tarihsel görev gerçekleşmiş olacaktır.

J.E.H. Ama nasıl?

F.C. Öncelikle, özellikle zor bir dönemde direnme kapasitemizi göstererek. Sosyalist ülkelerin Doğu Avrupa'da çöktüğü ve Sovyetler Birliği'nde gelişmelere bir belirsizliğin egemen olduğu bir anda. En önemli uluslararası dayanaklarımızın darbelere boyun eğdiği bir anda belki de tek başımıza ABD ile yüzyüze kalacağız.

J.E.H. Ancak, haklı olarak Küba'nın direnişi Üçüncü Dünya ülkeleri için sembolik bir meydan okumadır. Eğer Küba şu veya bu anda zayıflarsa, bu Üçüncü Dünya için mutlak bir umutsuzluk olacaktır.

F.C. Bizim temel görevimiz şudur: Dünyayı değiştirmek değil, ama bayrağımızı yükseklerde tutmaya devam etmek ve günün birinde dünyanın değiştirilmesinde önemli etkileri olacak düşünceleri korumaktır.

J.E.H. Durumun çok tehlikeli olduğunun bilincinde değilsiniz. Çünkü Batı ülkeleri ve özellikle ABD sömürgecilik döneminde sahip oldukları bütün kompleksleri kaybettiler. İngiltere'nin Malouines de tutumunu gördük, Kuzey Amerikalılar Panama'ya çıkarma yaptılar ve askeri saldırı politikası uygulamalarını haklı çıkarmayı denediler; Fransa savaş gemileriyle Lübnan'a gitti ve Batı ülkelerinin bağımsızlık savaşlarından sonra kaybettiği bir nostalji, bu politik saldırı nostaljisi yeniden ortaya çıkıverdi.

F.C. İşte, yaşadığımız böyle bir dönemdir. ABD özellikle saldırgan ve utkulu bir biçimde sahneye çıkıyor.

J.E.H. Zebur'da, bir köpeğin yönetimindeki kuşak diye adlandırılan bir dönem yaşıyoruz; yani köpekler geriye dönüp sahiplerinin ne yapmak istediklerine bakıyorlar. Oysa sahipleri kitlelerdir. Anketler ve sondajlar kafakarıştırıcı istekler gösteriyor. Fransa'da birçok insan ırkçılığa boyun eğiyor, Cezayirlilerin sınırdışı edilmesinden yanalar.
Şu anda bizde aşırı sağın yükselen bir politik gelişimi ve sizin biraz önce sözünü ettiğiniz şeyi yakından çağrıştıran bir K.Amerikan şeytanlığı var. Onların artık tiranlara, muz cumhuriyetlerine ihtiyacı yoktur. Bunların yerine bütün ülkelerde "onlar tarafından kontrol edilen demokrasi" diye adlandırdıkları şeyi koyuyorlar Buna

"demokrasiye dönüş" diyorlar.
Filipinlere bakınız, bu, "demokrasiye geri dönüş" gibi görünüyor, Şili Pinochet'siz "demokrasiye dönmüş" oluyor. K. Amerikalılar çok bilinçli olarak yeni bir ahlak yaratmakla meşguller ve o zaman bir yanda bu bilinçli çaba, diğer yanda bu askeri saldırı politikası, bu çok tehlikeli olabilir. Siz ne düşünüyor sunuz?

F.C. Çözümlemelerinize katılıyorum, çünkü gerçekten zor ve tehlikeli bir dönemde yaşıyoruz; gerici düşüncelerin ilerlediği, devrimci düşüncelerin, sosyalist düşüncelerin gerilediği bir dönem. Biraz Fransız Devrimi'nde yaşananları çağrıştırıyor. Bütün dünyayı ve Avrupa'yı çalkalayan bu devrimden sonra geri dönüş, mutlak monarşilere dönüş, Kutsal İttifak'ın gelişi yaşandı. Gericilik Avrupa ve dünyayı sardı. Bu bir geri çekilme dönemi ve insanlığın ilerlemesinde ağır bir yenilgi dönemi oldu. Biz gerici ve sağcı düşüncelerin ilerlediği özel bir dönemden geçtiğimizi yadsıyamayız. Bu Küba Devrimi'nin sorumluluğunu ve görevini ağırlaştıran bir gerçektir.
Biz üç cepheli bir mücadele yürütüyoruz: Birinci olarak, politik bir mücadele yürütüyoruz. Doğu'nun yıkılmasından sonra bütün dünyada bir karışıklık yaşandı. Sosyalizmi iyileştirme gibi soylu çabalara girişildi. Ülke içinde saflarımızı sıklaştırmak ve kendimizi zor günlere hazırlamak zorundayız.
Aynı zamanda çok düşmanca bir konjonktürde zor bir ekonomik mücadele yürütüyoruz. Size anlattığım gibi ekonomimiz ABD ambargosu karşısında Doğu Avrupa ve SB ile ekonomik ilişkilere dayanıyordu: Doğu Avrupa yıkıldı ve SSCB özellikle zorlu bir dönemden geçiyor. Son olarak ülke savunmasında bir güvenlik mücadelesi yürütüyoruz, zira dediğiniz gibi büyük güçlerin müdahaleleri ve askeri saldırı politikaları çağına geri döndük.
Küçük bir ülke olsak da bu saldırının bedelini ağır ödetmek için bütün koşulları yaratmak zorundayız.

Sözkonusu olan sadece ekonomik değil, aynı zamanda politik bir sorundur.
Nitekim silahsız, sadece halkımıza dayanarak, onların kapasitesine, cesaretine, kahramanlığına, ülkesini savunmaya hazır milyonlarca erkek ve kadına güvenerek ülke savunması konusunda muhteşem bir çaba sergiledik ve sergilemekteyiz. Bana bugün Küba'nın bütün dünya devrimcilerine sunduğu yeni düşün ne olduğunu soruyorsunuz.
Küba'nın bütün ilerici bilince sahip insanlara, bu karmaşa ve tehlike ortamında Küba Devrimi'nin bayraklarını indirmediğini ve indirmeyeceğini, devrimci Küba halkının boyun eğip teslim olmadığını ve olmayacağını, Kübalı devrimcilerin yılmadığını ve yılmayacağını göstererek, bu hülyayı bir kez daha yaşatacağına inancım sonsuzdur. Unutmayalım ki; halklar mücadele edenleri, kendi kendisine ve kendi özgüçlerine güvenenleri daima takdir ederler. Bugün dünya devrimcilerinin düşlerine yapacağımız katkı, bu kararlılığımız olacaktır.

Türkiye solculuğunun önemli bir bölüğü Kübalı devrimcileri
lı yılların sonlarına doğru ve 70'li yıllarda haklı olarak efsaneleş-
diler. Koşullarına bakılmaksızın Küba Devriminizlediği yol ör-
k alındı. Aslında dünyanın pek çok ülkesinde de benzeri şeyler
şandı. Bugün Latin Amerika'da bu geleneği sürdüren devrimciler
lunuyor. Ancak Türkiye'de efsaneler biraz da bilgi eksikliği yü-
nden, bilimsel temellerine oturtulamayınca giderek hayal kırıklığı-
ve yıkımlara neden olabiliyor. Sovyetler Birliği'nin bir dönem gö-
kapalı savunusunun bugün önemli bir kesimde hayal kırıklığına
yıkımlara vardığını biliyoruz.

Jean-Edern Hallier'in bu söyleşisi belki de efsaneyi gökyüzün-
n alıp masamızın etrafındaki sandalyelerden birisine oturtuyor. Bu
iyle efsane daha gerçek ve sevimli oluyor. Güçlü ve zayıf yönleri-
tanıyarak O'nu daha bir seviyoruz.

Hülyasız devrimci kupkurudur; sevgiyi yaratamıyor.

Sevgisizlik, devrimsizliktir. Devrim sevgiyle yapılan bir eylem
yor; insanın en yüceldiği andır.

Kübalılar 33 yıl sonra bugün bile hep "devrimimiz" diyorlar. Dev-
lerini savunuyorlar.

Her gün ve yeniden devrim savunulmadan yapılamıyor ve yaşa-
mıyor.

Doğu Avrupa sosyalizmlerinin birbiri peşisıra ve başdöndürü-
bir hızla çöktüğü dönemde, Küba gerçeğinin anlattığı budur.